

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА

Економічний факультет
Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

Допускається до захисту
В.о. завідувача кафедри
д.е.н., проф., акад. НАН України
Андрій ГРИЦЕНКО
«___»_____2025 р.

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему:

**«ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ЯК ДРАЙВЕР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітньо-професійна програма «Економіка та економічна політика»

Виконав:

студент 4 курсу,
групи ЕЕ-41

Іван ЧОРНОБРИВЕЦЬ

Керівник:

к.е.н., доцент,
доцент ЗВО кафедри економічної теорії
та економічних методів управління

Ольга МЕЛЕНЦОВА

Харків – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет економічний

Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) перший, бакалавр

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітньо-професійна програма «Економіка та економічна політика»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри

Андрій ГРИЦЕНКО

«___» _____ 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Чорнобривець Іван Олегович

1. Тема роботи: «Цифрова економіка як драйвер інноваційного розвитку України: стратегії та перспективи»

Керівник роботи: Меленцова Ольга Володимирівна, к.е.н., доцент,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом університету від “04” лютого 2025 року № 2101-5/288.

2. Строк подання студентом роботи 10.06.2025

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

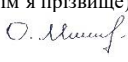
визначити сутність, передумови та фактори цифрової трансформації економіки; охарактеризувати цифрову економіку як інструмент інноваційного зростання; узагальнити світовий досвід переходу до цифрової економіки; проаналізувати сучасний стан цифровізації економіки України; оцінити ефективність державних стратегій цифрового розвитку; виявити основні бар'єри та проблеми цифрової трансформації; запропонувати стратегічні напрями цифрового розвитку як складову інноваційної моделі економіки України.

4. План роботи

№ з/п	Назва етапів роботи
1.	Формування теми кваліфікаційної роботи разом з науковим керівником, затвердження теми, висування робочої гіпотези, розробка плану роботи
2.	Збирання первинної та вторинної інформації відповідно до плану роботи
3.	Підготовка першого розділу кваліфікаційної роботи. Доопрацювання першого розділу згідно з рекомендаціями науково керівника
4.	Підготовка і публікація доповіді на наукову конференцію з викладенням основних ідей кваліфікаційного дослідження
5.	Написання другого розділу кваліфікаційної роботи. Доопрацювання другого розділу згідно з рекомендаціями науково керівника
6.	Написання вступу, висновків кваліфікаційної роботи. Оформлення списку літератури
7.	Підготовка тексту і презентації для передзахисту роботи на кафедрі, отримання рекомендацій і доопрацювання кваліфікаційної роботи у відповідності до них
8.	Подання готової кваліфікаційної роботи на кафедру економічної теорії та економічних методів управління. Проходження перевірки на відсутність плагіату
9.	Підготовка і отримання відгуку і рецензії на кваліфікаційну роботу
10.	Підготовка презентації до захисту кваліфікаційної роботи

5. Дата видачі завдання: 10.02.2025 р.

Студент Іван ЧОРНОБРИВЕЦЬ
(підпис) (ім'я прізвище)

Керівник роботи Ольга МЕЛЕНЦОВА
(підпис) (ім'я прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ЗАСОБУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	7
1.1. Імперативи інноваційного розвитку національної економіки	7
1.2. Цифрова економіка в системі засобів інноваційний розвитку	20
1.3. Світовий досвід переходу до цифрової економіки	26
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ	33
2.1. Сучасний стан цифровізації економіки України	33
2.2 Державні стратегії цифрових перетворень економіки, як засіб інноваційного розвитку України	38
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55

ВСТУП

Сучасний етап глобального економічного розвитку характеризується глибокими трансформаціями, що обумовлені активним впровадженням цифрових технологій у всі сфери суспільного життя. Формування цифрової економіки набуло статусу одного з ключових напрямів інноваційного розвитку, забезпечуючи підвищення ефективності виробництва, оптимізацію управлінських процесів, створення нових бізнес-моделей і технологічних платформ. Україна, як держава з високим науково-технічним потенціалом, потребує активного впровадження цифрових інструментів для досягнення сталого зростання та інтеграції до глобального інноваційного простору.

Актуальність теми підтверджується зростаючою увагою науковців до питань цифровізації економіки як ключового чинника її трансформації. Зокрема, важливість впровадження цифрових технологій в економічні процеси обґрунтовують у своїх працях О. Амоша, С. Калачова, С. Лобанова, Л. Федулова, І. Мних, М. Скрипниченко, Л. Шевченко. Дослідники наголошують на тому, що цифрова економіка не лише змінює традиційні форми господарювання, а й створює нові можливості для інноваційного розвитку, підвищення ефективності державного управління, формування конкурентоспроможних бізнес-моделей та інтеграції національної економіки у глобальний цифровий простір.

Об'єктом дослідження є цифрова економіка.

Предметом дослідження є стратегії та перспективи інноваційного розвитку України в умовах цифрової економіки.

Метою роботи є розроблення стратегічних підходів до цифрової трансформації національної економіки України в контексті забезпечення її сталого інноваційного розвитку.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- визначити сутність, передумови та фактори цифрової трансформації економіки;

- охарактеризувати цифрову економіку як інструмент інноваційного зростання;
- узагальнити світовий досвід переходу до цифрової економіки;
- проаналізувати сучасний стан цифровізації економіки України;
- оцінити ефективність державних стратегій цифрового розвитку;
- виявити основні бар'єри та проблеми цифрової трансформації;
- запропонувати стратегічні напрями цифрового розвитку як складову інноваційної моделі економіки України.

У процесі дослідження було використано економічні методи аналізу: економіко-статистичний, порівняльний і структурний аналіз для оцінки цифрових трансформацій та їх впливу на інноваційний розвиток. Також застосовано методи групування, узагальнення, графічного моделювання та індексного аналізу для візуалізації тенденцій і виявлення закономірностей у сфері цифрової економіки. Методологічну основу становлять сучасні концепції сталого економічного зростання, інноваційного менеджменту, цифрової трансформації та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Апробація результатів дослідження здійснена в рамках участі у конференції Молодіжна наукова ліга на VII Всеукраїнській студентській науковій конференції «Формування сучасної науки: методика та практика», яка відбулася 23 травня 2025 року у місті Києві, Україна.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 60 сторінки, вона містить 1 таблицю, 12 рисунків, список використаних джерел з 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ЗАСОБУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Імперативи інноваційного розвитку національної економіки

Сучасний етап глобального розвитку ознаменований переходом провідних країн світу до інноваційного типу економічного зростання, що ґрунтується на інтенсивному впровадженні наукоємних технологій, активному використанні людського капіталу та виробництві інноваційної продукції з високою доданою вартістю [14].

Формування економіки інноваційного спрямування безпосередньо пов'язане з утвердженням та розвитком національної інноваційної системи (НІС), яка виступає центральним елементом сучасного господарського механізму. Саме НІС забезпечує безперервний потік інновацій, здатних оперативно реагувати на швидкі зміни потреб суспільства та глобальні виклики.

Ключовими чинниками ефективного функціонування НІС виступають інноваційний потенціал і механізми передачі інновацій. Інноваційний потенціал охоплює сукупність матеріальних, фінансових, інституційних та кадрових ресурсів, які створюють передумови для здійснення системної інноваційної діяльності [6].

Процеси глобалізації значно впливають на конкурентоспроможність країн, змушуючи економіки орієнтуватися на виробництво високотехнологічної продукції. Провідні держави досягають сталого економічного зростання завдяки підвищенню продуктивності праці, впровадженню новітніх технологій, а також розбудові стратегій управління інноваційними процесами у всіх секторах економіки.

Сталий розвиток як багатовимірна концепція передбачає інтеграцію економічного, соціального та екологічного вимірів розвитку. Основним її завданням є задоволення сучасних потреб суспільства без шкоди для майбутніх поколінь [23]. Цей підхід передбачає формування гармонізованої системи

управління, що враховує обмеженість ресурсів та необхідність зменшення негативного антропогенного впливу на довкілля.

Інше формулювання цієї ідеї також підкреслює прагнення до такого типу розвитку, який одночасно відповідає потребам теперішнього часу і не знижує спроможність майбутніх поколінь реалізовувати власні потреби. Це означає створення системи господарювання, яка базується на екологічній рівновазі, економічній життєздатності та соціальній справедливості.

У сфері економіки сталий розвиток трактується як цілісний процес трансформації структури економіки, що передбачає гармонійне поєднання виробничих, соціальних і природоохоронних цілей, а також стимулювання технологічного та соціального прогресу [29].

Інноваційний розвиток, у свою чергу, можна визначити як процес реалізації нових ідей, технологій, продуктів чи послуг, спрямований на підвищення ефективності функціонування економіки, її адаптивності до змінного середовища та підсилення конкурентних переваг. Здатність впроваджувати інновації стає запорукою стабільного економічного зростання, формування гнучких бізнес-моделей та довгострокової соціально-економічної стабільності.

Таким чином, концепція сталого інноваційного розвитку об'єднує цінності сталого розвитку із динамікою інноваційної активності з метою створення конкурентоспроможної та стійкої національної економіки. Серед ключових засад цієї концепції доцільно виокремити [30]:

- сталість як пріоритет забезпечення збалансованого розвитку із урахуванням інтересів майбутніх поколінь, збереженням природних ресурсів і формуванням соціальної рівноваги;

- інноваційність, яка передбачає впровадження технологічних рішень і нововведень, спрямованих на ефективне використання ресурсів, підвищення якості життя та зменшення екологічного навантаження;

- економічна результативність, що полягає у досягненні зростання ВВП та конкурентоспроможності на основі інноваційних технологій та знаннєвої економіки;

- соціальна орієнтованість, яка вимагає забезпечення соціальної інклюзії, рівного доступу до основних благ, освіти, медицини, гідної праці;
- управління змінами – системний підхід до планування, реалізації та оцінювання змін, які супроводжують процеси інноваційного і сталого розвитку, з акцентом на стратегічне управління та адаптацію.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що імперативи інноваційного розвитку національної економіки визначаються необхідністю переходу до знаннєвої моделі господарювання, яка поєднує в собі екологічну відповідальність, соціальну стабільність та технологічне лідерство.

Успішне впровадження моделі сталого інноваційного розвитку здатне забезпечити формування більш стійких, конкурентоспроможних та соціально орієнтованих економічних систем, які задовольняють потреби сучасного суспільства, не ставлячи під загрозу можливості прийдешніх поколінь реалізовувати власні потреби.

Головна мета цієї концепції полягає у досягненні гармонізованого розвитку суспільства, в якому економічне зростання поєднується з високим рівнем соціального благополуччя, екологічною безпекою та ресурсозберігаючими підходами. Такий розвиток передбачає довгострокове забезпечення стабільного добробуту населення на основі інноваційної трансформації господарських процесів.

Залучення інновацій до виробничої діяльності створює широкі можливості для оптимізації використання природних ресурсів, підвищення енергоефективності та зменшення антропогенного навантаження на довкілля. Відтак, інноваційна діяльність стає ключовим механізмом забезпечення екологічної рівноваги та соціальної відповідальності в контексті економічного розвитку.

Взаємозалежність між інноваційними процесами та основними складовими сталого розвитку — економічною, соціальною та екологічною — ілюструється на рисунку 1.1.

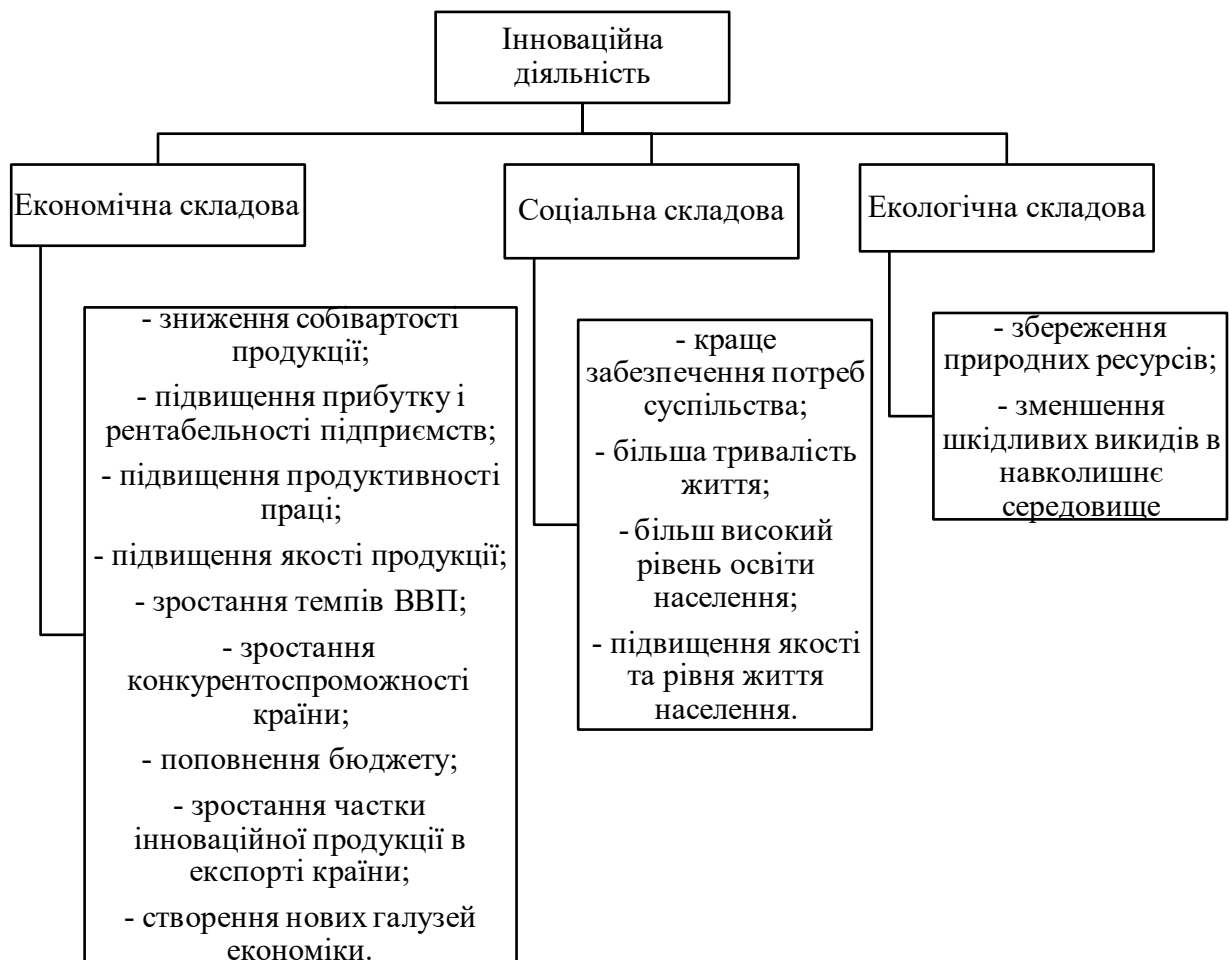

Рис.1.1. Взаємозв'язок інноваційної діяльності та складових сталого розвитку економіки

Джерело: складено автором на основі [12]

На сьогоднішній день інноваційна модель, яка формується в Україні, не має чітко артикульованих ознак класичних моделей інноваційного розвитку. Аналіз рівня розвитку фундаментальної науки та інституційного середовища вітчизняної економіки дозволяє стверджувати, що українська модель тяжіє до так званої альтернативної. Її особливістю є те, що основним джерелом інноваційної активності виступають не масштабні транснаціональні корпорації, а порівняно малі інноваційно-активні промислові підприємства та галузеві науково-дослідні установи, які здійснюють прикладні розробки для ринку [12].

Важливим чинником, що визначає потенціал цієї моделі, є наявність значного інтелектуального капіталу, який зосереджений у дослідницьких структурах та академічному середовищі. Цей капітал створює умови для того,

щоб малі організації могли генерувати інноваційні продукти як для внутрішнього, так і для зовнішнього ринку, виконуючи замовлення на розробку нових технологій, послуг і рішень.

У контексті забезпечення сталого розвитку економіки України надзвичайно важливим стає поєднання матеріального виробництва з інтелектуальним і цифровим середовищем, що базується на інноваційних підходах. Такий синтез сприяє не лише модернізації національного господарства, а й посиленню його конкурентоспроможності у глобальному вимірі [8].

Інноваційна діяльність у цьому контексті постає як системоутворюючий елемент сучасного соціально-економічного розвитку. Її ефективна реалізація потребує залучення всіх ключових секторів суспільного виробництва, наукових установ, освітніх організацій, а також малого і середнього бізнесу. Саме широка інклюзія інноваційних процесів у всі сфери господарської діяльності є запорукою побудови економіки, здатної до сталого зростання та ефективного реагування на виклики часу.

Основні проблеми сталого інноваційного розвитку національної економіки представлено на рис. 1.2.

Як видно з рис. 1.2, ключові проблеми сталого інноваційного розвитку національної економіки пов'язані як із внутрішніми системними бар'єрами, так і з зовнішніми викликами. Недостатня питома вага п'ятого технологічного укладу свідчить про орієнтацію значної частини виробництв на застарілі технології, що не відповідають вимогам сучасної глобальної економіки. Це обмежує можливості підвищення продуктивності праці, уповільнює модернізацію та знижує інноваційну активність.

Не менш важливою проблемою є недосконалість законодавчої бази, що регламентує інноваційну діяльність. Відсутність стабільної фінансової підтримки науки, освіти й науково-дослідних проєктів із боку держави значно знижує спроможність економіки до вироблення конкурентоспроможних інновацій. Низький рівень державного фінансування унеможливорює розвиток

системи венчурного капіталу, технологічних інкубаторів і трансферу технологій, які є фундаментальними елементами інноваційного середовища.

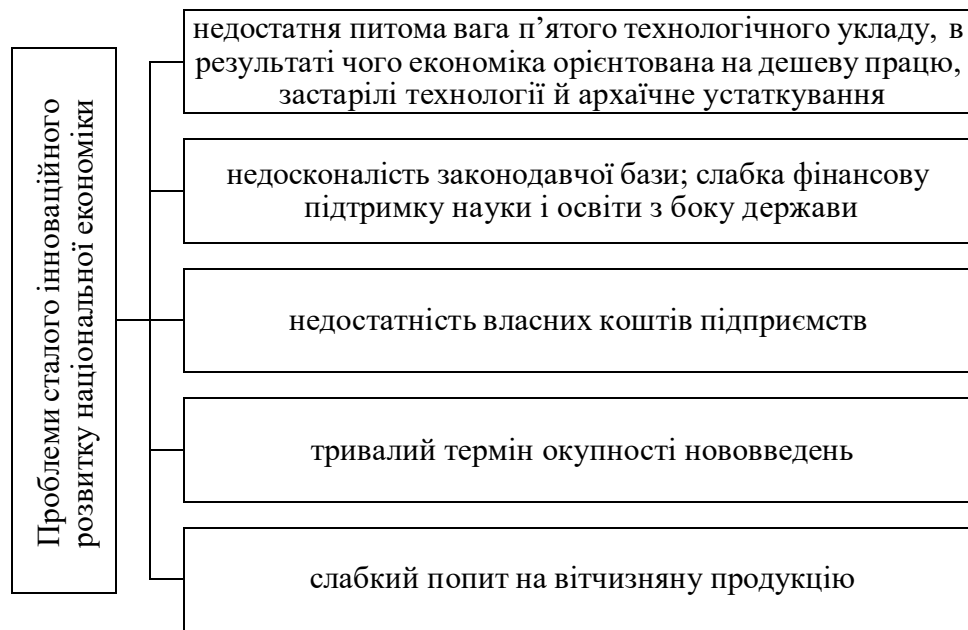

Рис. 1.2. Проблеми сталого інноваційного розвитку національної економіки
Джерело: складено автором на основі [8]

Комплексність і взаємозалежність вищенаведених проблем вимагає системного підходу до формування інноваційної політики держави, яка має бути спрямована не лише на стимулювання наукової активності, а й на створення повноцінного інноваційного циклу — від генерації ідей до їх практичного впровадження та комерціалізації.

Таким чином, сталий інноваційний розвиток національної економіки можна визначити як безперервний і керований процес трансформації господарської системи, що базується на концепції самопідтримуваного зростання. Цей процес передбачає формування висококонкурентного економічного середовища, спрямованого на стабільне генерування сукупного доходу як у коротко-, так і довгостроковій перспективі. Досягнення цього можливе за рахунок раціонального використання науково-технічного потенціалу країни, оптимального залучення обмежених природних ресурсів, збереження здатності екосистем до відновлення та адаптації соціально-культурної системи до змін.

У процесі формування сталого інноваційного розвитку національної економіки можна виділити 4 етапи, які схематично наведено на рис. 1.3.

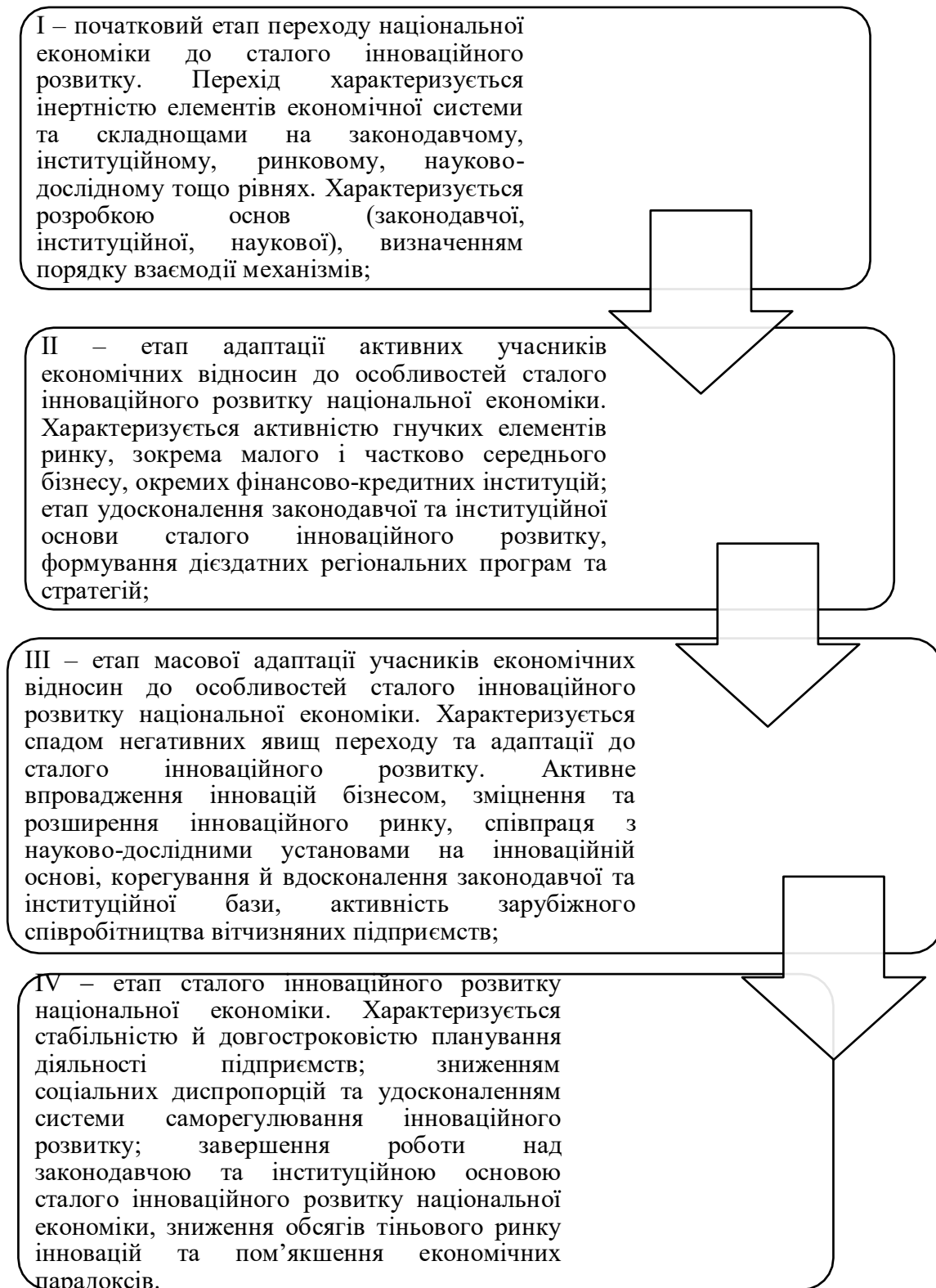

Рис. 1.3. Етапи формування сталого інноваційного розвитку національної економіки

Джерело: складено автором на основі [14]

Сталий інноваційний розвиток постає як результат динамічного поєднання факторів економічного зростання, інтенсивної конкуренції та ефективної інноваційної політики. Його сутність полягає в тому, що саме інновації є визначальним чинником досягнення стратегічних цілей сталого розвитку, сформульованих на Саміті ООН. Без масштабного впровадження інноваційних рішень у всі сфери соціально-економічної діяльності ці цілі залишаються недосяжними.

У цьому контексті ключову роль відіграє інноваційний механізм, який охоплює процеси планування, впровадження, адаптації та удосконалення інноваційних рішень. Він функціонує шляхом інтеграції та координації дій різних суб'єктів – наукових установ, виробничих підприємств, ринкових інститутів – що забезпечують інноваційні зміни на всіх рівнях економічної системи [21]. Ефективність цього механізму багато в чому визначається його інституційною архітектурою та якістю державного регулювання, які можуть як прискорювати, так і гальмувати перехід економіки до моделі сталого інноваційного зростання.

Умови інтеграції національної економіки до глобального економічного простору актуалізують необхідність посилення інноваційної активності як засобу посилення міжнародної конкурентоспроможності. Проте інноваційні процеси вимагають не лише капіталовкладень, а й налагодженого механізму управління та контролю, здатного оперативно адаптуватися до зовнішніх викликів.

Стабілізація національної економіки та забезпечення її сталого розвитку нерозривно пов'язані із стимулюванням інноваційної активності, розробленням дієвих інноваційних стратегій, які мають реалізовуватись як на рівні державної політики, так і в межах діяльності окремих суб'єктів господарювання. Особливої уваги потребує збалансованість між поточною стабільністю підприємств та необхідністю інноваційних змін.

Слід зазначити, що активізація інноваційної діяльності на початкових етапах її впровадження може тимчасово знижувати стійкість суб'єктів господарювання. Однак у довгостроковій перспективі оптимально сформована

інноваційна стратегія створює умови для зростання конкурентоспроможності та підтримання сталого розвитку. Досягнення цього вимагає ретельних наукових прогнозів, які охоплюють аналіз попиту, оцінку конкурентного середовища, рівень ризику та потенціал інновацій, що дозволяє сформувати ефективний пакет інноваційних заходів, адаптований до реальних можливостей підприємства.

Узагальнюючи, механізм сталого інноваційного розвитку слід розглядати як складну систему, яка складається з взаємопов'язаних підсистем та елементів, що взаємодіють у межах суб'єктно-об'єктних відносин. Такий механізм включає принципи, методи, інструменти, управлінські алгоритми та форми реалізації, спрямовані на досягнення стратегічної мети – сталого розвитку, забезпеченого через ефективне впровадження інновацій [16].

Механізм сталого інноваційного розвитку економіки являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів, інструментів і управлінських дій, спрямованих на створення сприятливих умов для інноваційного зростання, яке забезпечує одночасну економічну, соціальну та екологічну рівновагу. Цей механізм відіграє системоутворюючу роль у процесі формування конкурентоспроможної та адаптивної економіки майбутнього.

Серед ключових складових механізму сталого інноваційного розвитку доцільно виокремити наступні компоненти [30]:

Стратегічне планування – передбачає формування довгострокових програм розвитку, що враховують наявний інноваційний потенціал та орієнтовані на досягнення цілей сталого розвитку.

Стимулювання інноваційної активності – включає запровадження державних і місцевих механізмів підтримки (податкові пільги, державні гранти, пільгове кредитування), спрямованих на активізацію впровадження інновацій у господарській діяльності.

Розвиток науково-технічного потенціалу – охоплює створення умов для доступу до сучасних технологій, розширення дослідницької інфраструктури та посилення взаємодії науки і виробництва.

Удосконалення економічної політики – полягає у формуванні сприятливого інституційного та правового середовища для реалізації інноваційних ініціатив, стимулювання підприємницької активності та залучення інвестицій.

Галузеві програми розвитку – передбачають адаптацію інноваційних рішень до особливостей окремих секторів економіки шляхом впровадження спеціалізованих програм підтримки.

Формування кадрового потенціалу – орієнтоване на розвиток освіти, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, здатних ефективно реалізовувати інноваційні проєкти.

Моніторинг і оцінювання результатів – здійснюється для аналізу ефективності реалізованих інноваційних стратегій, своєчасного виявлення недоліків і внесення коригувань.

Комплексність зазначеного механізму передбачає тісну взаємодію ключових суб'єктів національної інноваційної системи – держави, бізнесу, наукових установ, громадянського суспільства. Тільки через синергію зусиль цих акторів можливо забезпечити сталий інноваційний розвиток економіки.

Функціонування цього механізму передбачає поетапне втілення стратегічних орієнтирів у практичну площину. На основі сформованих прогнозів та стратегічних планів реалізується комплекс заходів: розробляються оперативні плани, здійснюються організаційні перетворення, розподіляються бюджетні ресурси та запускаються управлінські процеси. У подальшому включається механізм контролю за дотриманням планових показників, моніторинг результативності заходів і постійне коригування на основі отриманих даних.

Для глибшого розуміння структурної організації цього механізму необхідно проаналізувати рівні регулювання інноваційного розвитку в межах національної економіки, які відображено на рисунку 1.4.

Слід наголосити, що механізм сталого інноваційного розвитку враховує комплексну взаємодію економічних, соціальних та екологічних складових, що забезпечує формування гармонійної та збалансованої моделі розвитку. Відповідно до засад сталого розвитку, головним пріоритетом є не лише

досягнення поточних економічних результатів, а й збереження ресурсної бази, екологічної рівноваги та соціальної стабільності для майбутніх поколінь. Тому інноваційна діяльність в межах цього механізму орієнтована насамперед на досягнення довгострокових стратегічних цілей.

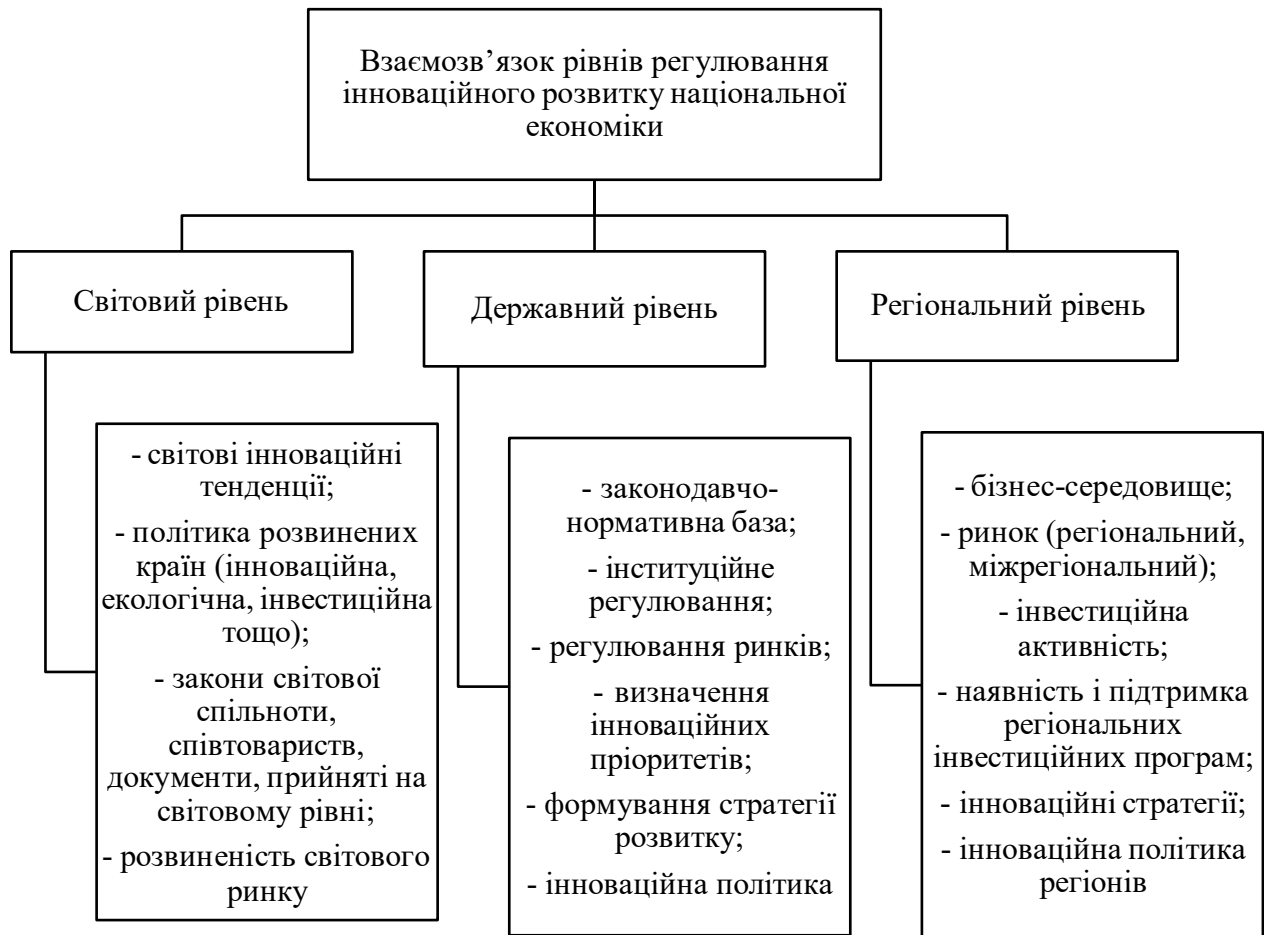

Рис. 1.4. Взаємозв'язок рівнів регулювання інноваційного розвитку національної економіки

Джерело: складено автором на основі [7]

Особливістю цього механізму є його інклюзивність: у процесі формування та реалізації інноваційних стратегій активно залучаються всі ключові учасники національної інноваційної системи – органи державної влади, представники бізнесу, науково-дослідні установи, освітні заклади, громадські організації та громадяни [14]. Такий підхід створює передумови для узгодженості дій, інтеграції зусиль та підвищення ефективності інноваційних ініціатив.

Крім того, механізм сталого інноваційного розвитку сприяє широкому соціальному залученню населення, забезпечуючи рівний доступ до інноваційних

можливостей, зокрема через освіту, цифровізацію та підприємницьку активність. Це створює умови для зменшення соціальної нерівності, розширення економічної участі та формування відкритого інноваційного суспільства.

З урахуванням вищезазначеного, у межах дослідження механізмів регулювання інноваційного розвитку національної економіки можна виокремити низку характерних рис та структурних особливостей, які схематично відображено на рисунку 1.5.

Рис. 1.5. Особливості регулювання інноваційного механізму національної економіки

Джерело: складено автором на основі [38]

Далі на рис. 1.6. представлено узагальнену структуру механізму сталого розвитку на основі інноваційної активності, в якій представлені підсистеми управління, функціональні, виробничі та підсистеми забезпечення сталого інноваційного розвитку.

Відповідно до представленої на рисунку 1.6 структури, механізм сталого інноваційного розвитку національної економіки являє собою багаторівневу

складну систему, що включає інтегровані підсистеми з різною функціональною спрямованістю. Її архітектура забезпечує скоординовану реалізацію інноваційного потенціалу та підтримку сталості економічного розвитку.

До складу механізму входять три основні підсистеми:

Функціонально-виробничі підсистеми, які охоплюють об'єкти управління (структурні підрозділи підприємств, установ, організацій), безпосередньо залучені до реалізації інноваційних заходів;

Підсистеми забезпечення, що включають комплекс ресурсного, кадрового, технологічного, фінансового, інформаційного, методологічного, правового, соціально-психологічного, інноваційного та інвестиційного забезпечення. Важливою складовою є також формування сприятливого інноваційного мікроклімату;

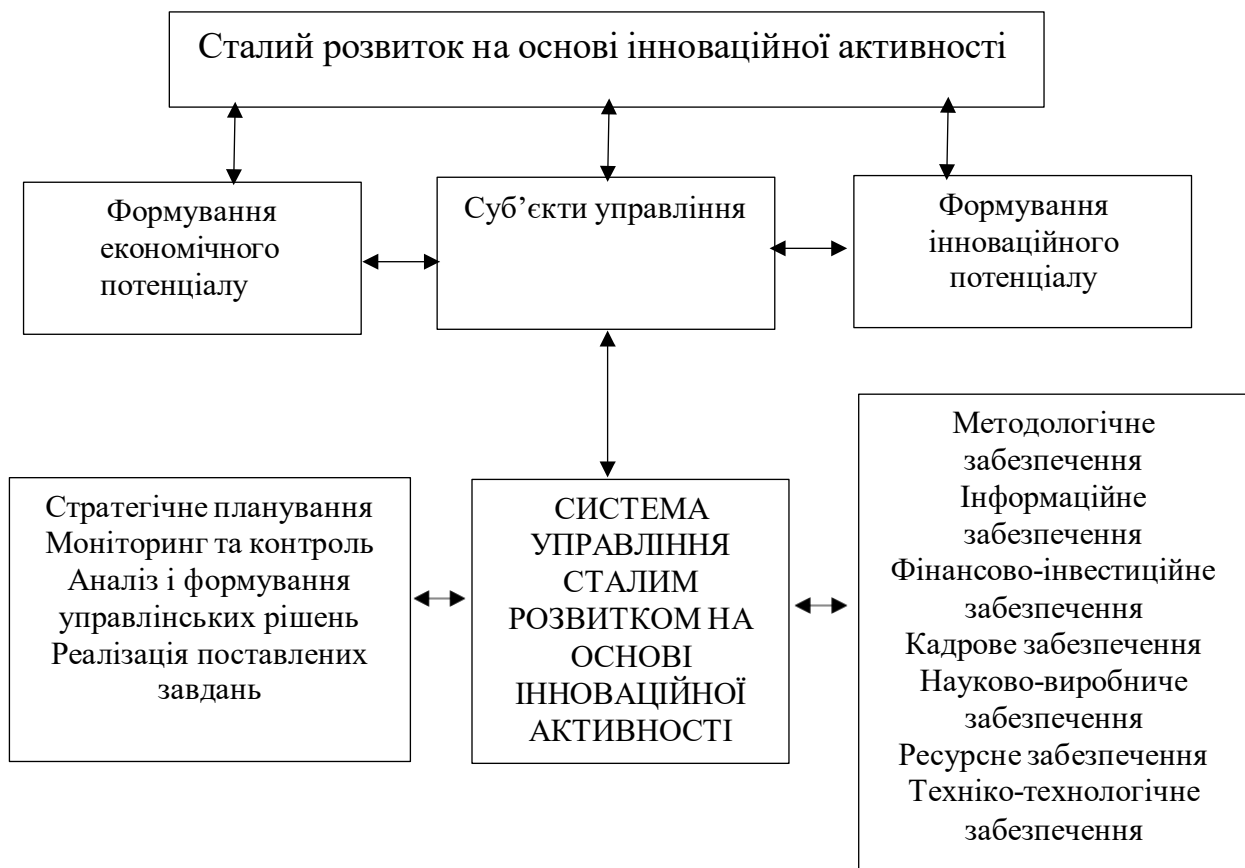

Рис. 1.6. Складові механізму сталого розвитку на основі інноваційної активності

Джерело: складено автором на основі [30]

Підсистеми управління, які репрезентують суб'єкти управління (керівники, менеджери, спеціалізовані робочі групи), а також організаційно-функціональні структури, канали комунікації, механізми координації та зворотного зв'язку між підсистемами.

Функціонування цього механізму передбачає реалізацію управлінського циклу, що охоплює три ключові етапи:

Прогнозування та стратегічне планування рівнів інноваційної активності та показників сталого розвитку з урахуванням зовнішнього і внутрішнього середовища;

Забезпечення необхідних умов для досягнення цільових орієнтирів, включаючи мобілізацію ресурсів, координацію дій та створення інституційних передумов;

Управління реалізацією та контроль фактичного рівня сталого розвитку й інноваційної активності, що передбачає систематичний моніторинг, корекцію дій та оцінку ефективності.

Таким чином, при розробці та впровадженні механізму сталого інноваційного розвитку необхідно здійснити формалізацію концептуальних засад, визначити алгоритм побудови, уточнити відповідні принципи, методи, інструменти та механізми впливу. Крім того, доцільним є виділення, класифікація та групування факторів, критеріїв і показників сталого розвитку, що дозволить забезпечити комплексний підхід до оцінювання результативності та ефективності функціонування даного механізму.

1.2. Цифрова економіка в системі засобів інноваційний розвитку

Цифровізація постає однією з ключових тенденцій сучасного етапу розвитку глобальної економіки, радикально змінюючи традиційні моделі функціонування суспільства та господарювання. Вона сприяє побудові більш інклюзивних соціально-економічних систем, покращенню якості державного управління, розширенню доступу до медичних, освітніх та фінансових послуг, а

також зростанню ефективності взаємодії між учасниками ринку. Крім того, цифрові технології значно розширюють споживчі можливості населення, забезпечуючи доступ до широкого спектру товарів і послуг за конкурентними цінами.

Події останніх років, зокрема пандемія COVID-19, наочно продемонстрували стратегічне значення цифрових рішень для забезпечення стійкості національних економік та добробуту населення. У цих умовах цифровізація стала не просто технологічним трендом, а критично важливою умовою інноваційного прориву.

Цифрова трансформація охоплює глибокі зміни у структурі економіки, трансформуючи як традиційні, так і новостворені сектори, а також модернізуючи соціальні практики та взаємодії. Її ефективна реалізація потребує інтеграції цифрових ініціатив у загальнонаціональні, регіональні та галузеві програми розвитку. В цьому контексті цифровізація розглядається як потужний інструмент підвищення ефективності економічної політики, оптимізації витрат і покращення якості державних послуг [3, с.46].

У широкому значенні цифровізація означає впровадження цифрових технологій у всі сфери життєдіяльності — від особистого спілкування та побуту до виробничих процесів і надання публічних послуг. Вона передбачає перехід від суто фізичних або біологічних систем до кіберфізичних і кібербіологічних комплексів, у яких цифрові компоненти інтегруються з реальними об'єктами, створюючи принципово нові форми взаємодії.

Цифровізація забезпечує не лише пряме підвищення продуктивності праці через автоматизацію процесів, а й генерує значні непрямі ефекти: економію часу, підвищення якості продуктів і послуг, формування нових ринків попиту та створення доданої вартості. У цьому аспекті цифрова трансформація виводить підприємства на новий рівень розвитку – не лише у виробничому, але й у комунікаційному, управлінському та клієнтоорієнтованому вимірах.

Слід зазначити, що у науковій літературі досі немає єдиного тлумачення термінів «цифровізація» і «цифрова трансформація». Водночас, між ними існує

тісний логічний зв'язок: цифровізація є ширшим поняттям, що охоплює весь спектр технологічних змін, тоді як цифрова трансформація акцентує на якісному перетворенні моделей взаємодії, організації бізнесу та створенні нової цінності на основі цифрових інновацій.

Експерти аналітичної компанії Gartner прогнозують стрімке зростання значення цифрових стратегій у найближчі роки. До 2026 року більшість галузей зазнає фундаментальних змін під впливом цифрових технологій, що потребуватиме перегляду як інституційних підходів, так і корпоративних стратегій [5, с.114].

Цифрова економіка ґрунтується саме на досягненнях цифровізації, що визначає її як одну з ключових складових інноваційної моделі сталого розвитку. До основних технологій, які визначають сучасне цифрове середовище, належать: Інтернет речей (ІоТ), хмарні обчислення, електронна ідентифікація (eID), штучний інтелект (ШІ) тощо. Саме ці інструменти виступають каталізаторами досягнення Цілей сталого розвитку ООН, визначених на період до 2030 року [44].

Варто також зауважити, що поняття «цифрування» має вузьке і широке трактування. У вузькому розумінні – це процес перетворення інформації в цифровий формат, що забезпечує оптимізацію витрат, спрощення доступу, створення нових інформаційних потоків. У широкому – це трансформація соціально-економічних процесів шляхом масового використання цифрових технологій, що змінюють принципи функціонування цілих галузей економіки та суспільства.

Цифровізація виступає не лише технологічною передумовою, а й важливим засобом реалізації інноваційного розвитку національної економіки. Її стратегічне значення полягає у здатності забезпечувати конкурентоспроможність, ефективність і довгострокову стійкість економічного зростання в умовах глобальних змін.

Наприклад, у таких країнах, як Швеція, готівкові розрахунки вже становлять менше 3% загального обсягу операцій, і уряд країни відкрито підтримує перехід до повністю цифрової грошової системи. У той же час, країни

з іншими соціально-економічними умовами, зокрема Індія чи США, демонструють більш обережне ставлення до повної відмови від готівки. Перевагами такого переходу є зниження витрат банків, підвищення прозорості фінансових операцій і зручність для споживачів. Водночас, він супроводжується ризиками втрати конфіденційності, цифрової нерівності та залежності від інфраструктури.

Крім значних переваг, цифровізація фінансового сектору несе й низку загроз. Серед основних ризиків [9]:

- поява складних, не завжди прозорих фінансових продуктів, незрозумілих більшості користувачів;

- низький рівень фінансової та цифрової грамотності, що створює передумови для зловживань та шахрайства;

- залежність банківських систем від цифрової інфраструктури, що зумовлює потребу у високому рівні кібербезпеки;

- ризики, пов'язані з розповсюдженням криптовалют та віртуальних активів, які потенційно можуть дестабілізувати глобальну фінансову систему.

Особливе занепокоєння викликає нерівномірне регуляторне поле в цій сфері: тоді як одні країни (як-от Індія) рухаються в напрямі повної заборони криптовалют, інші (зокрема Швейцарія) демонструють майже повну лібералізацію. Така ситуація свідчить про відсутність глобального узгодженого підходу до регулювання нових цифрових фінансових інструментів.

Новітні технології, з одного боку, спрощують фінансові процеси, роблячи їх більш доступними та швидкими. З іншого — вони вимагають від користувачів нових знань і навичок, а від держав — нових механізмів контролю, здатних адаптуватися до високої динаміки цифрових змін. Усе це змінює характер фінансової політики та ускладнює процес управління віртуалізованими потоками коштів.

Окремої уваги заслуговують цифрові інструменти у сфері бюджетування та фінансового планування. Завдяки спеціалізованому програмному забезпеченню підприємства отримують можливість автоматизувати процеси формування

фінансових планів, проводити аналітику витрат, прогнозувати доходи та моделювати різні сценарії. Це сприяє підвищенню точності, швидкості ухвалення рішень та загальної ефективності фінансового управління [12].

Цифровізація у фінансовому секторі є одночасно потужним інструментом інноваційного розвитку та джерелом нових викликів. Її впровадження потребує зваженого стратегічного підходу, узгодженої регуляторної політики, розвитку цифрових навичок серед населення, а також посиленої уваги до етичних, правових і безпекових аспектів цифрового середовища.

Серед ключових переваг впровадження цифрових інструментів у фінансове планування та управління варто виокремити їхню здатність забезпечувати автоматизований моніторинг фінансових показників та ефективний контроль за виконанням бюджетів. Завдяки сучасним програмним продуктам компанії мають змогу у реальному часі зіставляти фактичні результати з плановими, своєчасно виявляти відхилення, а отже — оперативно реагувати на ризики та коригувати управлінські дії. Це значно підвищує якість фінансових рішень і мінімізує можливість виникнення критичних ситуацій.

Цифрові технології також відкривають можливості для комплексного аналізу фінансової інформації, зокрема шляхом побудови сценарного моделювання. Використання таких інструментів дає змогу компаніям прораховувати варіанти розвитку подій на основі різних вихідних умов, виявляти потенційні ризики та розробляти альтернативні стратегії реагування. У підсумку це сприяє підвищенню адаптивності бізнесу до умов динамічного ринку та непередбачуваних змін у середовищі функціонування.

Суттєвим чинником зростання ефективності фінансової політики підприємств є здатність цифрових платформ обробляти великі обсяги даних, зберігати їх в єдиному інформаційному просторі та забезпечувати зручний і швидкий доступ до ключових показників. Це створює умови для більш точного аналізу, своєчасного прийняття рішень та підвищення прозорості фінансової звітності.

Ще однією важливою перевагою цифрових рішень є поліпшення внутрішньої координації між різними підрозділами компанії. Програмні продукти дозволяють формалізувати процеси бюджетного планування, делегувати завдання, забезпечувати комунікацію та взаємодію між відділами. Такий підхід сприяє зміцненню внутрішнього контролю та формуванню єдиного управлінського середовища.

Окрему роль у цифровій трансформації фінансів відіграють інструменти на основі штучного інтелекту (AI) та машинного навчання (ML). Ці технології забезпечують принципово нові підходи до прогнозування фінансових показників, зокрема доходів, витрат, прибутку тощо. Алгоритми машинного навчання аналізують великі обсяги історичних даних, ідентифікують приховані закономірності та будують прогностичні моделі з високим рівнем точності. Це дозволяє враховувати не лише внутрішні показники діяльності компанії, а й зовнішні фактори: ринкові тенденції, макроекономічну ситуацію, зміни споживчої поведінки.

Застосування таких технологій дає змогу підвищити надійність фінансового прогнозування, своєчасно реагувати на нові виклики, адаптувати стратегії розвитку до змін у зовнішньому середовищі. Особливе значення мають можливості візуалізації даних, які дають змогу формувати наочні графіки, аналітичні звіти, дашборди, що спрощують сприйняття інформації управлінським персоналом і сприяють підвищенню обґрунтованості рішень.

Таким чином, цифрові технології суттєво змінюють парадигму управління фінансами, перетворюючи традиційні підходи до бюджетування, планування і аналізу у високотехнологічні, автоматизовані та гнучкі процеси. В умовах швидкоплинного бізнес-середовища це є критично важливим чинником зміцнення фінансової стійкості, підвищення ефективності функціонування підприємств та реалізації їх стратегічних цілей [8; 12].

1.3. Світовий досвід переходу до цифрової економіки

У сучасних умовах інноваційний потенціал держави розглядається як один із ключових критеріїв її конкурентоспроможності у глобальному економічному середовищі. Саме інновації забезпечують сталий розвиток, прискорене технологічне оновлення та формування високотехнологічного сектору економіки. Попри високий рівень ризику, інноваційна діяльність є одним з найперспективніших напрямів, що сприяє забезпеченню економічної незалежності та ефективного функціонування національного господарства.

Вітчизняна економіка також не є винятком: впровадження інноваційних рішень набуває дедалі більшої актуальності для подолання структурних диспропорцій, модернізації виробництва та формування екологічно збалансованого зростання. Практика останніх десятиліть засвідчує, що особливу роль у забезпеченні інноваційного прориву відіграють спеціалізовані інститути підтримки — технопарки, бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій. Вони створюють сприятливе середовище для розвитку малого та середнього бізнесу як основи інноваційного підприємництва.

Інноваційні трансформації сприяють не лише підвищенню конкурентоспроможності національних економік, а й створенню нових робочих місць, зменшенню навантаження на природне середовище завдяки впровадженню ресурсозберігаючих технологій. Зменшення споживання ресурсів та зростання частки доданої вартості є характерними наслідками ефективного впровадження інновацій.

Для України перехід до інноваційної моделі розвитку є об'єктивною необхідністю. Залучення наукового потенціалу, розвиток прикладних досліджень, модернізація інфраструктури та підвищення інституційної спроможності — ключові кроки на шляху до зниження залежності від зовнішніх джерел технологій та зміцнення економічного суверенітету. Проте, реалізація такого переходу значною мірою ускладнена політичними, соціальними та

економічними чинниками, які стримують повноцінне розгортання інноваційної діяльності [19].

У глобальному вимірі все більшої актуальності набуває міжнародна співпраця в інноваційній сфері. Сучасні глобальні інноваційні системи (ГІС) реалізують концепцію відкритих інновацій, що передбачає обмін знаннями, спільну розробку нових продуктів та технологій між країнами, корпораціями та науковими установами [7]. Яскравим прикладом функціонування такої системи є Європейський Союз, де активно використовуються інструменти синергії науки та бізнесу, стимулювання інноваційної культури та формування сприятливого правового і фінансового середовища.

Досвід провідних країн засвідчує різноманіття підходів до підтримки інноваційної діяльності. Так, в Іспанії реалізовано систему універсальних фіскальних стимулів для підприємств незалежно від їх розміру. У Німеччині пріоритет надано розвитку інноваційних центрів, у Франції — впровадженню масштабних державних програм технологічного оновлення, тоді як Велика Британія демонструє високі результати завдяки політиці податкових заохочень[9].

Серед країн ЄС Німеччина, Франція та Велика Британія є безперечними лідерами в галузі наукових досліджень та інновацій. Вони не лише забезпечують високий рівень фінансування науково-технічної сфери (до 45% бюджетних видатків), але й розвивають ефективні механізми комерціалізації наукових розробок [2].

У низці країн, зокрема Японії, Нідерландах та Франції, спостерігається активна роль держави у формуванні інноваційної політики. Влада цих держав розглядає науку, дослідження та інновації як основний інструмент забезпечення сталого економічного зростання. Відповідно, на законодавчому рівні ухвалюються нормативно-правові акти, які спрямовані на створення сприятливих умов для реалізації інноваційних проектів як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні.

Таким чином, аналіз зарубіжного досвіду засвідчує, що системний підхід до формування інноваційної політики, активна участь держави, стратегічне планування, податкове стимулювання, створення технопарків та інкубаторів — це ключові чинники ефективного розвитку інноваційного середовища. Для України адаптація цих підходів з урахуванням національних реалій може стати дієвим інструментом посилення економічної самодостатності та інтеграції у глобальний інноваційний простір.

У сучасних умовах глобалізації сформувалися різні підходи до регулювання інноваційного розвитку економіки. Однією з альтернатив централізованого державного втручання виступає децентралізована модель, за якої держава не визначає безпосередньо пріоритети інноваційного розвитку, а, навпаки, підтримує ті напрями, що виникають органічно — у відповідь на суспільний запит, технологічні тренди або ринкову динаміку.

Модель децентралізованого регулювання, характерна, зокрема, для США та Великобританії, ґрунтується на принципах інституційної автономії та підприємницької ініціативи. Роль держави в цьому контексті полягає у формуванні сприятливого середовища для реалізації інновацій, зниженні адміністративних бар'єрів, забезпеченні доступу до фінансування, а також захисті прав інтелектуальної власності.

Варто зазначити, що рівень інвестицій у науково-дослідну та дослідно-конструкторську діяльність (НДДКР) у США залишається стабільно високим, попри зростання числа досліджень, які американські компанії проводять в Азії. Однією з причин є активна присутність у США іноземних інноваційних структур, зокрема в Силіконовій долині, що сприяє постійному технологічному оновленню та формуванню відкритої інноваційної екосистеми. На відміну від цього, у ряді країн Європи, зокрема у Франції та Великобританії, у 2017–2020 роках спостерігалось зниження внутрішніх витрат на НДДКР, при зростанні обсягів досліджень, перенесених за межі ЄС, переважно до країн з нижчими витратами або в США [5].

Цікавий приклад демонструє Швеція, де ще у 1990-х роках було сформовано цілісну концепцію інноваційної політики. Переважна більшість інноваційних програм у країні ініціюється університетами та приватним сектором, фінансується на початковому етапі за рахунок місцевих бюджетів і коштів корпорацій, а після підтвердження перспективності — підтримується з державного бюджету. Обсяг державного фінансування інноваційних проектів у Швеції сягає 1% ВВП [30].

В Україні механізм регулювання інноваційної діяльності має фрагментарний характер і характеризується надмірною централізацією функцій, що призводить до дублювання повноважень органів влади. Інституційна структура інноваційної політики є перевантаженою, неузгодженою та неефективною в умовах відкритої економіки. Хронічний дефіцит фінансування призводить до того, що інноваційна діяльність фінансується за залишковим принципом, а наявні державні інвестиційні програми часто переохресно фінансуються різними міністерствами та відомствами без належного контролю [14].

Вдалим прикладом успішного державного втручання у підтримку інновацій може слугувати Ізраїль. Уряд цієї країни розробив масштабну програму розвитку інноваційної екосистеми через створення технологічних бізнес-інкубаторів. Комплекс заходів охоплює виявлення перспективних ідей, їхню реалізацію, державну фінансову підтримку та допомогу в комерціалізації нової продукції, включаючи вихід на міжнародні ринки. Такий підхід розглядається як засіб не лише економічного зростання, а й підвищення якості життя населення.

У США пріоритетність інноваційної політики визначається необхідністю забезпечення національної технологічної безпеки, підвищення глобальної конкурентоспроможності та регулювання доступу іноземних суб'єктів до критично важливих наукових і технологічних розробок. У цьому контексті держава реалізує як прямі, так і непрямі інструменти впливу — від податкових стимулів до стратегічних державно-приватних партнерств.

Європейський Союз також відіграє провідну роль у створенні інноваційних технологій. До пріоритетних напрямів, підтримуваних на наднаціональному рівні, належать: розробка авіаційної техніки нового покоління з високими екологічними стандартами; створення мультимедійних освітніх продуктів; інновації в автотранспорті з нульовим рівнем викидів; розробка технологій охорони навколишнього середовища, зокрема водних ресурсів [33].

Таким чином, світовий досвід засвідчує, що успішна інноваційна політика може ґрунтуватися як на централізованих, так і децентралізованих підходах. Їх ефективність визначається не лише обсягами державного фінансування, а й якістю інституційної взаємодії, рівнем автономії дослідницьких центрів, наявністю стимулюючих інструментів, прозорістю регуляторного середовища та стратегічною довгостроковою орієнтацією.

Однією з провідних країн, що впровадила стратегічно виважений механізм реалізації інноваційної політики, є Японія. В основі її підходу — прагнення перейти з позиції «наздоганяючого» гравця до статусу одного з глобальних лідерів у сфері наукових досліджень та розробок (НДДКР). Стратегія, закладена в офіційних програмних документах уряду Японії, передбачає посилення внутрішньої науково-технологічної бази, зосередження на створенні власної високотехнологічної продукції та активну підтримку фундаментальної науки. Особлива увага приділяється розвитку патентної політики, ліцензійній торгівлі та стимулюванню внутрішнього інтелектуального потенціалу, що дає змогу зменшити залежність від зовнішніх джерел інновацій — насамперед від США, які тривалий час виступали головним постачальником «ноу-хау» та технологічних рішень [25].

З позицій сучасного глобалізованого світу особливої ваги набуває міжнародне співробітництво в інноваційній сфері, особливо в таких стратегічних напрямках, як інформаційні технології, «зелені» інновації та цифрові фінансові рішення. Високі темпи розвитку цифрових телекомунікацій, технологій обробки інформації, інтелектуальних систем управління та фінтех-рішень формують нові

моделі світової економіки, сприяють інтеграції ринків і створенню єдиного глобального простору обігу товарів, капіталу, праці та знань.

У цьому контексті для України відкриваються широкі можливості залучення до світових інноваційних процесів. Участь у глобальних ланцюгах створення вартості, співпраця з міжнародними дослідницькими інституціями, доступ до транснаціонального фінансування інновацій — усе це може стати основою модернізації національної економіки. В умовах зростаючої геополітичної конкуренції у XXI столітті позиції держав визначатимуться не лише рівнем економічної потужності, а й якістю людського капіталу, станом освіти й охорони здоров'я, рівнем розвитку науки, технологій та інфраструктури, здатністю державних інституцій продукувати високий рівень інноваційної активності.

Модель державного стимулювання інновацій, поширена в країнах Західної Європи, передбачає пряме фінансове сприяння промисловим компаніям, які впроваджують результати досліджень, профінансованих за рахунок державного бюджету. Визначення національних інноваційних пріоритетів здійснюється за допомогою спеціальних механізмів стратегічного планування. Наприклад, у Великобританії Міністерство економіки розробляє і регулярно оновлює «перелік важливих товарів», інвестування в які відповідає цілям структурної трансформації економіки та зростання її конкурентоспроможності [35].

Аналіз міжнародного досвіду інноваційної політики дозволяє зробити важливий висновок: висока інноваційна активність країни не є результатом лише ринкової саморегуляції. Вона значною мірою формується під впливом системного державного втручання — через фінансування освіти, науки, стимулювання підприємництва, розвиток інфраструктури, створення сприятливого інституційного середовища та прогнозованої податкової політики.

Досвід країн-лідерів засвідчує, що ефективна інноваційна політика є багатокомпонентною та потребує комплексного, багаторівневого підходу. Вона охоплює:

державну підтримку інноваційної діяльності (пряме фінансування, податкові пільги, гарантії);

інвестиції в людський капітал (освіта, перекваліфікація, академічна мобільність);

підтримку фундаментальних та прикладних досліджень;

формування розгалуженої інноваційної інфраструктури (технопарки, бізнес-інкубатори, венчурні фонди);

стимулювання трансферу технологій та міжнародного співробітництва.

Водночас вітчизняний інноваційний сектор демонструє наявність значного потенціалу, особливо у сфері ІТ, кібербезпеки, інженерії, агротехнологій та альтернативної енергетики. Україна має кадрову базу світового рівня, активне наукове середовище та динамічні стартап-екосистеми. Однак реалізація цього потенціалу потребує системної державної підтримки, політичної стабільності, прогнозованої регуляторної політики та доступу до зовнішніх ринків.

Отже, ефективне використання досвіду провідних країн світу має слугувати орієнтиром для формування дієвої національної інноваційної політики України. Адаптація успішних практик — з урахуванням національних особливостей, ресурсної бази та викликів воєнного та повоєнного періоду — дозволить забезпечити сталий інноваційний розвиток, економічну незалежність і включення до глобальної економіки знань.

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасний стан цифровізації економіки України

На тлі стрімкого розвитку наукоємних технологій, трансформації глобальних науково-технічних пріоритетів, а також соціально-економічної та політичної турбулентності, українська економіка зіткнулась із необхідністю поглибленої цифрової модернізації. В умовах триваючої військової агресії з боку росії та наслідків пандемії Covid-19 ці процеси набули особливої актуальності, прискорюючи структурну перебудову та підштовхуючи до впровадження цифрових рішень у всі сфери економіки.

Цифровізація розглядається як ключовий чинник підвищення інноваційної спроможності держави та створення адаптивного механізму економічного розвитку. Формування ефективної цифрової екосистеми передбачає активну взаємодію науки, держави, бізнесу та промисловості. Такий підхід забезпечує зниження транзакційних витрат та стимулює перехід від сировинної моделі до інноваційно-орієнтованої економіки, де інновації формуються з урахуванням ринкових потреб.

Оцифрування економічних процесів також вимагає переосмислення критеріїв ефективності інноваційної діяльності: важливими стають не лише наукові здобутки, а й їх комерціалізація, що сприяє формуванню підприємницьких компетентностей серед науковців і виробників. Розвиток цифрових платформ, хмарних сервісів, великих даних та штучного інтелекту відкриває нові можливості для технологічної переорієнтації та підвищення конкурентоспроможності національного виробника.

Незважаючи на поступ, вітчизняна економіка продовжує стикатися з низкою проблем, що стримують сталий розвиток, зокрема:

- критичний стан навколишнього середовища та деградація екосистем;
- соціально-демографічна криза, зокрема депопуляція і зростання соціальної нерівності;

загрози енергетичній та продовольчій безпеці;

недосконалість інституційної бази, слабка підтримка інновацій та неефективне економічне управління.

Усі зазначені виклики набули ще більшої гостроти в умовах глобальної кризи та війни, що вимагає активізації заходів цифрової трансформації як складової національної безпеки та економічного відновлення.

Попри визнання важливості цифровізації та інновацій як стратегічних напрямів розвитку, темпи впровадження інновацій в Україні залишаються вкрай уповільненими. Свідченням цього є невелика частка інноваційно активних підприємств у загальній структурі економіки, обмежений обсяг виробництва та експорту інноваційної продукції [6]. Загальні витрати на технологічні інновації в українській промисловості залишаються мізерними і не відповідають об'єктивним потребам економіки, яка потребує модернізації та розширення асортименту високотехнологічної конкурентоспроможної продукції.

Наразі більшість інновацій фінансується за рахунок власних ресурсів підприємств, що суттєво обмежує масштаби та швидкість цифрових трансформацій. До основних бар'єрів, що перешкоджають реалізації цифрових стратегій та сталому розвитку національної економіки, належать [11]:

недостатній рівень попиту на інноваційні рішення з боку бізнесу та суспільства;

хронічний дефіцит фінансування наукових і дослідницьких проєктів;

неефективне правове регулювання інноваційної сфери;

слабка інституційна підтримка інфраструктури інновацій та управлінських механізмів.

Особливої уваги потребують два ключові напрями – удосконалення механізмів інноваційного трансферу та розвиток людського капіталу, зокрема цифрових навичок працівників, які є критичними для побудови економіки знань.

Основні напрями сталого інноваційного розвитку економіки в умовах кризи і війни доцільно представити у вигляді графічної моделі (рис. 2.1), що

візуалізує ключові пріоритети цифровізації: від енергетичної ефективності до цифрової освіти та підтримки інноваційного підприємництва.

Рис. 2.1 Вектори сталого інноваційного розвитку національної економіки в умовах сьогодення [14]

Ключовим чинником ефективного впровадження цифрових технологій у економіку є орієнтація на принципи соціальної відповідальності та сталого розвитку. Йдеться, зокрема, про активне впровадження елементів корпоративної

соціальної відповідальності, що враховують інтереси суспільства, захист довкілля та екологічну безпеку. Державна політика в цьому напрямі може реалізовуватися через запровадження податкових пільг, субсидій та інших економічних стимулів для підприємств, які інтегрують екологічні стандарти та реалізують соціальні ініціативи в межах своєї бізнес-моделі.

Упровадження векторів інноваційного розвитку, окреслених на рисунку 2.1, є визначальним для досягнення стабільного та динамічного розвитку вітчизняної економіки, особливо в умовах затяжної кризи та військових дій. При цьому важливо забезпечити узгоджену взаємодію між державним управлінням, підприємницьким сектором та науково-освітніми установами, зокрема через підтримку цифрових стартапів, регіональних інноваційних хабів і платформ для обміну знаннями.

Формування інноваційного суспільства передбачає не лише технологічні перетворення, а й трансформацію соціально-економічного мислення. Нове бачення економіки ґрунтується на динаміці ринку, соціальних змінах, впровадженні нових підходів до організації виробництва та комерціалізації інновацій. У сучасних умовах критично важливим є досягнення синергії між науковими дослідженнями, виробництвом і реальними запитами суспільства.

Водночас, одним із ключових викликів залишається забезпечення високого рівня життя населення шляхом доступу до якісних товарів і послуг. У багатьох країнах, включаючи Україну, це питання все ще не знайшло комплексного вирішення. Обмеження у купівельній спроможності населення, нестача інвестицій у високотехнологічне виробництво та слабка інституційна підтримка інновацій суттєво стримують цифрову модернізацію.

Інноваційна сфера в Україні характеризується невеликою часткою великих підприємств, низьким рівнем капіталізації, фрагментованістю ринку та високим ступенем ризику. Це ускладнює процеси масштабного впровадження цифрових інструментів у виробничу діяльність. У таких умовах необхідно вибудовувати ефективні механізми зворотного зв'язку між науково-дослідною діяльністю та

реальним сектором економіки, що дозволить коригувати напрями розвитку у відповідь на потреби ринку.

Комплексна реалізація інноваційної політики має ґрунтуватися на чіткому стратегічному векторі, який охоплює елементи виробництва, управління, фінансування та цифрової інфраструктури. Поєднання цих елементів у єдину функціональну систему дозволяє створити платформу для ефективної реалізації інновацій, орієнтовану на сталий розвиток економіки навіть у кризових умовах.

Таким чином, удосконалення чинного механізму впровадження та реалізації інновацій у контексті сталого розвитку економіки України має враховувати національні особливості, специфіку функціонування українського бізнес-середовища та найкращі світові практики. Орієнтація на вектор сталого інноваційного зростання передбачає трансформацію інституційного середовища, спрощення адміністративних процедур та підвищення прозорості інноваційної діяльності.

Зокрема, запропоновані напрямки модернізації включають [14]:

чітке формулювання функцій та завдань інститутів інноваційної інфраструктури з метою уникнення дублювання повноважень і обмеження монополізації;

спрощення механізмів розробки, апробації та впровадження інноваційних рішень, що скорочує час виходу нових продуктів на ринок;

запровадження сертифікаційних процедур для інновацій відповідно до міжнародних стандартів, що сприятиме формуванню відкритої та доступної інформаційної платформи;

підвищення ефективності фінансового забезпечення інноваційних проєктів через прозорий розподіл коштів та зменшення тіньових схем;

розвиток інноваційної діяльності в закладах вищої освіти з орієнтацією на підприємницьку ініціативу та комерціалізацію результатів наукових досліджень.

Фінансування інноваційних процесів в Україні може здійснюватися за рахунок багатьох джерел, зокрема: коштів державного та місцевих бюджетів,

комерційних договорів, надання платних науково-технічних послуг, реалізації підприємницьких проєктів, участі в міжнародних грантових програмах.

Підсумовуючи, можна зазначити, що реалізація стратегічного курсу на цифровізацію та інновації в умовах кризової економіки передбачає гнучкість, адаптивність та швидке реагування на виклики. Ефективність такого курсу обумовлюється здатністю оперативно приймати виважені економічні рішення, інтегрувати інноваційні рішення в діяльність підприємств, а також створювати сприятливі умови для розвитку інституцій, здатних підтримувати сталу економічну трансформацію.

2.2 Державні стратегії цифрових перетворень економіки, як засіб інноваційного розвитку України

Цифрова трансформація економіки є ключовим елементом інноваційної модернізації виробництва в умовах переходу до постіндустріального типу розвитку. Цей процес супроводжується глибокими структурними змінами в системі економічних зв'язків, формуванням нових моделей взаємодії між суб'єктами господарювання та активним залученням інтелектуального капіталу як головного чинника зростання національної економіки [8].

Провідні країни світу на практиці довели, що ефективне державне управління інноваційними процесами та цифровими трансформаціями сприяє накопиченню знань, технологічному оновленню виробничих систем, а також ефективному використанню науково-технічного потенціалу. У цьому контексті національні стратегії цифровізації стають основою формування економіки знань, орієнтованої на конкурентоспроможність і сталий розвиток [20].

Втім, в Україні формування цифрової інноваційної екосистеми стикається з низкою системних викликів. Зокрема, серед найбільш значущих бар'єрів слід виділити недостатній рівень бюджетної підтримки науково-технічних досліджень, обмежене фінансування інноваційних ініціатив, а також слабо розвинуту інфраструктуру для комерціалізації результатів інтелектуальної

діяльності. Відсутність належних правових, фінансових та інституційних механізмів підтримки інновацій ускладнює цифрову трансформацію реального сектору економіки та знижує інноваційну активність суб'єктів підприємництва.

У зв'язку з цим доцільно у графічній формі (рис. 2.2) представити ключові фактори, які гальмують реалізацію державних стратегій цифрової трансформації економіки та негативно впливають на інноваційний розвиток України.

Рис. 2.2 Фактори, які здійснюють негативний вплив на розвиток інноваційної системи

Джерело: складено автором на основі [18]

Вплив численних стримуючих чинників негативно позначився на динаміці інноваційної активності в Україні. Зокрема, спостерігається послідовне скорочення кількості підприємств, що займаються розробкою та впровадженням інновацій. Така тенденція супроводжується зменшенням обсягів інвестування в нематеріальні активи, особливо в сегмент інтелектуального капіталу, що свідчить про слабку зацікавленість бізнесу в розвитку інноваційних практик та недостатню мотивацію до фінансування довгострокових цифрових ініціатив.

Один із ключових напрямів стабілізації та відновлення економіки України в умовах викликів сучасності полягає у збереженні конкурентних позицій, паралельно з дотриманням принципів соціальної відповідальності та екологічної сталості. Хоча загальний рівень інноваційної активності залишається низьким,

окремі підприємства демонструють позитивну динаміку та здатні виступати локомотивами сталого економічного зростання. Вони є прикладом того, як цілеспрямоване використання інтелектуального потенціалу дозволяє підвищувати продуктивність і забезпечувати експортно орієнтовану стратегію розвитку.

У межах сучасної промислової політики важливо зосередити зусилля на підтримці тих галузей, які мають високий науково-технічний потенціал і можуть забезпечити прорив у сфері цифрової трансформації. До пріоритетних напрямків належать атомна енергетика, авіа- та космічна галузь, лазерні технології, мікроелектроніка, біотехнології, видобуток нафти й газу, а також суднобудування. Ці галузі мають не лише стратегічне значення для економіки, але й високий експортний потенціал.

Для досягнення якісного прориву в соціально-економічному розвитку необхідно послідовно реалізовувати трирівневу модель стратегічного управління інноваційною діяльністю [24]:

Перший етап передбачає створення науково-концептуального підґрунтя для подальшого розвитку інноваційної сфери. Тут проводиться глибокий аналіз стану національного інноваційного потенціалу, визначаються актуальні запити ринку на інноваційну продукцію, окреслюються механізми залучення інвестицій та оцінюється ефективність науково-технічної діяльності.

Другий етап включає формування стратегічних напрямів державної політики, спрямованої на активну підтримку інновацій. Зокрема, йдеться про розвиток цифрової інфраструктури, стимулювання підприємницької ініціативи у сфері високих технологій, вдосконалення законодавчої бази.

Третій етап передбачає імплементацію конкретних інструментів та проєктів, які забезпечують досягнення визначених стратегічних цілей через практичні дії органів державної влади, бізнесу та освітніх інституцій.

У підсумку, стратегічне управління інноваційною економікою в умовах цифровізації має ґрунтуватися на чітко визначених напрямках, орієнтованих як на технологічне оновлення, так і на розвиток людського капіталу. Узагальнене

представлення основних напрямів інноваційного розвитку підприємств у цифрову епоху подано на рисунку 2.3.

Рис. 2.3 Напрямки інноваційного розвитку [5]

Одним із ключових викликів сучасної економічної політики держави є виявлення тих галузей, які здатні забезпечити швидке економічне зростання та стати каталізаторами технологічного оновлення. Інакше кажучи, йдеться про формування «ядра технологічного укладу» [1], яке складається з інноваційно активних галузей-акселераторів, здатних не лише генерувати додану вартість, а й запускати трансформаційні процеси в суміжних секторах.

Якщо раніше визначення таких перспективних напрямів було прерогативою переважно приватного бізнесу, орієнтованого на максимізацію прибутку, то нині ефективне формування галузей-лідерів неможливе без активної участі держави. Підприємства, що прагнули збільшити прибутковість інвестицій, традиційно зверталися до інновацій як до інструменту відкриття нових ринків або кардинального оновлення вже існуючих.

У сучасних умовах питання прискорення інноваційного розвитку вирішуються лише за наявності цілісного інноваційного середовища, яке формується одночасно на рівні окремих підприємств, регіонів та загальнодержавної економіки. Це середовище має передбачати комплексний підхід до підтримки новаторських ідей, починаючи від створення інституційної основи та закінчуючи трансформацією корпоративної культури.

Надзвичайно важливим кроком є чітке визначення чинників, що стимулюють інноваційну активність, і формування адаптивного механізму взаємодії між усіма учасниками інноваційної екосистеми: державними структурами, науково-дослідними установами, бізнесом та освітніми закладами. Водночас варто впроваджувати нові підходи до управління внутрішньою політикою підприємств, формуючи культуру, в якій прийняття ризику та підтримка інновацій вважаються частиною стратегії сталого розвитку.

Таким чином, стратегія держави у сфері цифрових трансформацій має ґрунтуватися на виявленні та підтримці галузей-лідерів, здатних створити інноваційний мультиплікативний ефект в економіці, що сприятиме підвищенню її адаптивності, конкурентоспроможності та стійкості до зовнішніх викликів.

Залежно від специфіки тієї чи іншої галузі економіки, держава має ініціювати створення адаптованих організаційних структур, здатних забезпечити ефективне впровадження інноваційних рішень. Це передбачає не лише технологічну трансформацію, а й розвиток нових професійних компетентностей персоналу, впровадження гнучких управлінських моделей та системного використання інструментів прискорення інноваційних процесів. Вирішальну роль у цих трансформаціях відіграє саме державна влада, яка має забезпечити не лише фінансову підтримку базової науки, а й створити сприятливе середовище для стратегічної взаємодії бізнесу, науки та освіти.

Зокрема, важливим елементом інноваційної політики є підтримка розробки й комерціалізації нових матеріалів і технологій, які забезпечують вищу ефективність продукції, сприяють зростанню прибутковості підприємств і

підвищують їхню конкурентоспроможність на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Рис. 2.4 Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком [авторська розробка на основі проаналізованих джерел 3; 8; 9]

Функціональна суть економіко-організаційного механізму інноваційного розвитку полягає у виконанні таких завдань [27]:

здійснення системного моніторингу, обробки та адаптації інформації щодо науково-дослідних і конструкторських розробок (зокрема в галузі аграрних технологій) для подальшого застосування у виробничій діяльності;

розробка стратегій середньо- та довгострокового розвитку підприємств з метою утримання та зміцнення їхніх конкурентних позицій;

складання бізнес-планів, спрямованих на диверсифікацію діяльності підприємств і вихід на нові ринки;

вдосконалення внутрішньої комунікації підприємств для покращення обміну інформацією та забезпечення оперативного контролю за процесами.

Одним із ключових завдань сучасної інноваційної політики є підвищення ефективності інноваційного трансферу. Його успішна реалізація потребує запровадження сучасних мережевих моделей управління, в яких інноваційний процес представлений як система взаємопов'язаних елементів, що рухаються по стадіях від наукової розробки до комерційного впровадження. Такі моделі дозволяють оптимізувати використання матеріальних, фінансових та людських ресурсів у рамках національної економіки.

На сьогодні успішність державної економічної стратегії безпосередньо залежить від лідерства у сфері досліджень, створення інноваційної продукції, розвитку високотехнологічних галузей та забезпечення національного суверенітету через зростання інноваційного потенціалу. У цьому контексті інновації виступають не лише рушієм розвитку, а й важливим інструментом забезпечення економічної безпеки та адаптації до глобальних викликів.

В умовах цифрової економіки інноваційний розвиток повинен спиратися на впровадження сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту, великих даних, хмарних сервісів і автоматизації, що дозволяє досягти вищого рівня продуктивності та стійкого зростання. Важливим чинником залишається також територіальний підхід до розвитку — оптимізація використання інноваційного потенціалу регіонів України та підтримка локальних ініціатив, які здатні інтегруватися у глобальні ланцюги доданої вартості.

Сучасні концепції соціально-економічного розвитку країни засновані на генерації, освоєнні та впровадженні нових ідей, процесів, товарів та послуг, а також підвищення їх якості та конкурентоспроможності

Світова практика показує, що на початкових етапах формування інноваційного процесу вирішальну роль відіграє державне регулювання, у зв'язку з чим виникає необхідність дослідження стимулюючих та дестимулюючих

факторів інноваційного розвитку. Вплив соціально-економічних факторів на інноваційні процеси залежить від тимчасового горизонту дії, залежно від якого виникають інноваційні виклики, інноваційні загрози та інноваційні бар'єри.

У таблиці 2.1 охарактеризовано основні фактори стимулювання та стримування інноваційного розвитку економіки.

Серед нестимулюючих чинників слід також виділити недостатню кількість наукових працівників, низький рівень державного фінансування, висока вартість інновацій, високий економічний ризик, низький рівень НДКРР.

Головним чинником формування та розвитку економіки знань є креативний, інноваційний людський капітал. Процес розвитку інноваційної економіки полягає у підвищенні якості людського капіталу, якості життя та у виробництві знань, високих технологій, інновацій та високоякісних послуг.

Таблиця 2.1

Характеристика факторів інноваційного розвитку [19]

Тип фактору	Сутність
Інноваційні виклики	Глобальні соціально-економічні чинники, зовнішні щодо національної економіки.
Інноваційні загрози	Негативні соціально-економічні чинники, пов'язані з інноваційними процесами на макроекономічному рівні.
Інноваційні бар'єри	Деструктивні фактори, що діють у короткостроковому періоді, що перешкоджають інноваційному розвитку за принципом «тут і зараз».

Інноваційний тип розвитку характеризується взаємодією різних стадій єдиного науково-відтворювального циклу; наука – виробництво – ринок – споживання у тому певної послідовності і пропорційному співвідношенні, маючи на меті задоволення постійно мінливого платоспроможного попиту.

Серед ключових факторів вирішення даної проблеми можна назвати такі [29]:

1. Створення науково-промислових парків, які дозволять поєднати зусилля всіх учасників процесу нових технологічних розробок;
2. Забезпечення доступу до всього масиву інформації, що використовуються для технологічних розробок.

3. Фінансове забезпечення інвестиційного проекту.

4. Розвиток системи освіти. Створення умов підвищення кваліфікації працівників.

В ідеалі формування та розвиток кластерів у регіоні дозволяє створити систему виробництва конкурентоспроможних товарів та послуг. При цьому всі учасники кластера зацікавлені в ефективному використанні наявних ресурсів та участі у перспективних розробках. Таким чином, кластери є одним з найбільш перспективних варіантів розвитку національної економіки та економіки регіонів.

Інноваційні кластери є ефективним засобом забезпечення конкурентоспроможності національної економіки та регіонів. Формування та розвиток кластерів дозволяє поєднувати зусилля промислових підприємств, науково-дослідних організацій та вищих навчальних закладів [6].

Інша ситуація та інші тенденції щодо інновацій мають місце у розвинених країнах. Розглянемо такі основні напрями факторного впливу: агломераційні ефекти, інфраструктурні фактори та діяльність міжнародних інноваційних мереж.

Агломераційні території є зосередженням високого науково-технологічного потенціалу, у зв'язку з чим створюють додатковий ефект за рахунок зростання та розповсюдження економічної та інноваційної активності за межі своїх кордонів.

Становлення інноваційної системи неможливе без створення розвиненої інфраструктури. У цілому нині економічна інфраструктура впливає економічне зростання у кількох напрямках: як із виробничих чинників, як стимул розвитку, як стимул попиту вироблену продукцію як інструмент державної політики.

У сучасному світі домінуючим принципом організації інноваційних процесів є побудова мережових моделей розвитку, які є відкритими системами, розвиток яких ґрунтується на самоорганізації.

Сучасний стан національної інноваційної системи більшою мірою зумовлено факторами суб'єктивного порядку, а саме: особливостями регулюючого процесу, кількісними та якісними параметрами інноваційних

процесів, а також спрямованістю політики підтримка інноваційної діяльності. З точки зору часу впливу, фактори класифікуються на постійні та змінні. Постійні фактори впливають на явище, що вивчається постійно.

Проте, все ж таки головною умовою формування інноваційної економіки є послідовне впровадження інновацій, наявність попиту на них та високотехнологічну продукцію.

Сучасний стан української економіки є дуже мінливий та зазнає постійний коливань внаслідок інтеграції у глобальний соціально-економічний, політичний та культурний простір. За сучасних умов господарювання ключовим фактором стає саме якісний розвиток науково-інноваційного потенціалу. У такому випадку, завдяки таким показникам як інтелектуальний капітал, знання та технологічні новації можна досягти сталого економічного зростання, проте лише за умови формування оптимальної моделі інноваційного розвитку національної економіки [4].

Для того, щоб розвивати інноваційну активність регіонів необхідно максимально залучати всі можливі засоби та ресурси, їх технічний потенціал та господарюючі суб'єкти.

Відтак, можна виокремити найважливіші задачі економічного зростання на регіональному рівні. Серед них такі як:

- зменшення податкового тиску шляхом покращення податкового механізму;
- пристосування підприємств у регіоні до динамічних ринкових змін;
- поглиблення впливу державної підтримки інноваційної активності регіональних структур за рахунок місцевого бюджету;
- залучення інвестицій з метою підтримки та сприяння розвитку інноваційного потенціалу окремих територій;
- налагодження збутової мережі [19].

Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку відбувається у відповідності із певними законами та порядками. Тож, саме від ступеня їх організованості та забезпеченості залежить подальші темпи економічного зростання регіонів. Відповідно до фактичного економічного стану регіонів

України та сучасних механізмів регулювання, можна сформулювати подальші напрямки та заходи спрямовані саме на оптимальний та якомога ефективніший розвиток регіонів.

Цифрові команди мають зосереджуватись на трьох ключових функціональних видах діяльності, а саме: (1) розвивати цифрову стратегію; (2) управляти цифровою діяльністю через національні компанії; (3) перетворювати в операційну перевагу їх цифрове виконання [6]. Отже, для того, щоб переваги цифровізації економіки змогли проявитися повною мірою, потрібен їх збалансований розвиток. Найпривабливішим сценарієм майбутнього є використання новітніх цифрових технологій для добробуту суспільства.

Подальший процес формування та реалізації цих заходів є одним із пріоритетних детермінантів механізму інноваційного розвитку територій, що потребує детального вивчення та аналізу відповідно до соціально-економічного потенціалу регіону та проблем у його середовищі.

На думку науковців до основних заходів щодо реалізації інноваційної моделі соціально-економічного розвитку України на регіональному рівні є такі напрямки, які схематично наведено на рис. 2.4.

Таким чином, для ефективної активізації інноваційного розвитку необхідним є дотримання низки соціально-економічних передумов. Серед ключових умов — зростання ролі інтелектуального капіталу, побудова соціально відповідальної та екологічно орієнтованої інфраструктури, а також розвиток технологічних інновацій, що враховують специфіку окремих регіонів. Такий підхід дозволяє не лише забезпечити локалізацію інноваційного зростання, а й інтегрувати його у загальнодержавну економічну стратегію.

Однією з найважливіших передумов інноваційного поступу є розбудова мережі науково-дослідних інституцій, що слугують основою для формування науково-інноваційного потенціалу територіальних громад. Розвиток соціальних інновацій на базі таких інституцій забезпечує не лише економічне пожвавлення окремих регіонів, а й стимулює загальнонаціональний рівень інноваційної активності.

Рис. 2.4 Заходи щодо реалізації інноваційної моделі сталого розвитку економіки

Джерело: складено автором на основі [21].

Формування сприятливого інноваційного середовища в регіонах — це складний, багатоетапний процес, що вимагає не лише фінансових ресурсів, а й чітко окресленої державної політики підтримки. Державна участь у цьому процесі є критично необхідною, зокрема через фінансування як фундаментальних, так і прикладних досліджень, розвиток наукових кластерів і підтримку стартап-екосистем. Важливою складовою є також створення конкурентного інноваційного клімату, що забезпечується через ефективне регуляторне середовище.

На жаль, сучасний стан економіки України характеризується зниженням інноваційної активності, що зумовлено як дефіцитом фінансування в приватному

секторі, так і обмеженою підтримкою з боку держави. У цьому контексті актуалізується необхідність у визначенні стратегічних чинників, здатних забезпечити зростання виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг та інтеграцію України в глобальні економічні процеси.

Формування дієвої системи управління інноваційною політикою передбачає створення сприятливих умов для реалізації науково-технічного потенціалу. Розробка ефективної стратегії інноваційного розвитку має базуватися на принципі гнучкого балансування між науковими, технологічними та виробничими пріоритетами. Лише за умови обрання інноваційної моделі розвитку економіки Україна зможе подолати сировинну залежність, зміцнити власні позиції на міжнародній арені та перейти до статусу високотехнологічної держави. Реалізація цілісної державної політики цифрових перетворень та інноваційної модернізації є основою для структурної перебудови економіки, забезпечення сталого зростання та визнання України як інноваційного лідера в Європейському регіоні.

У зв'язку з цим необхідно особливу увагу приділяти інноваційному клімату, прагнучи покращити та підвищити його. Одним із головних завдань механізму формування сприятливого інноваційного клімату є збільшення інноваційної активності, що виявляється у зростанні частки інноваційних ресурсів, залучених до інноваційних проєктів у регіонах та у країні загалом (рис.2.5).

Одним із сучасних пріоритетних напрямів інноваційного розвитку економіки якраз і виступає кластерний підхід. Він дозволяє мінімізувати як виробничі витрати, так і логістичні та капітальні; раціонально використовувати людські ресурси.

На даний момент актуалізується потреба в інноваційній стратегії розвитку, наприклад, як інвестиційна політика з боку держави, що сприяє стратегічному плану формування внутрішніх механізмів, які стимулюватимуть зростання ефективності виробництва з максимізацією зацікавленості суб'єктів

господарювання у результативній інвестиційній діяльності [6]. Така політика, безперечно, призведе до підвищення конкурентоспроможності економіки.

Дослідження та практика показують існування прямої залежності між об'єктами, джерелами, методами інвестування та способами залучення інвестицій. Тільки під час аналізу цих залежностей можна розраховувати на ефективність інвестиційної політики.

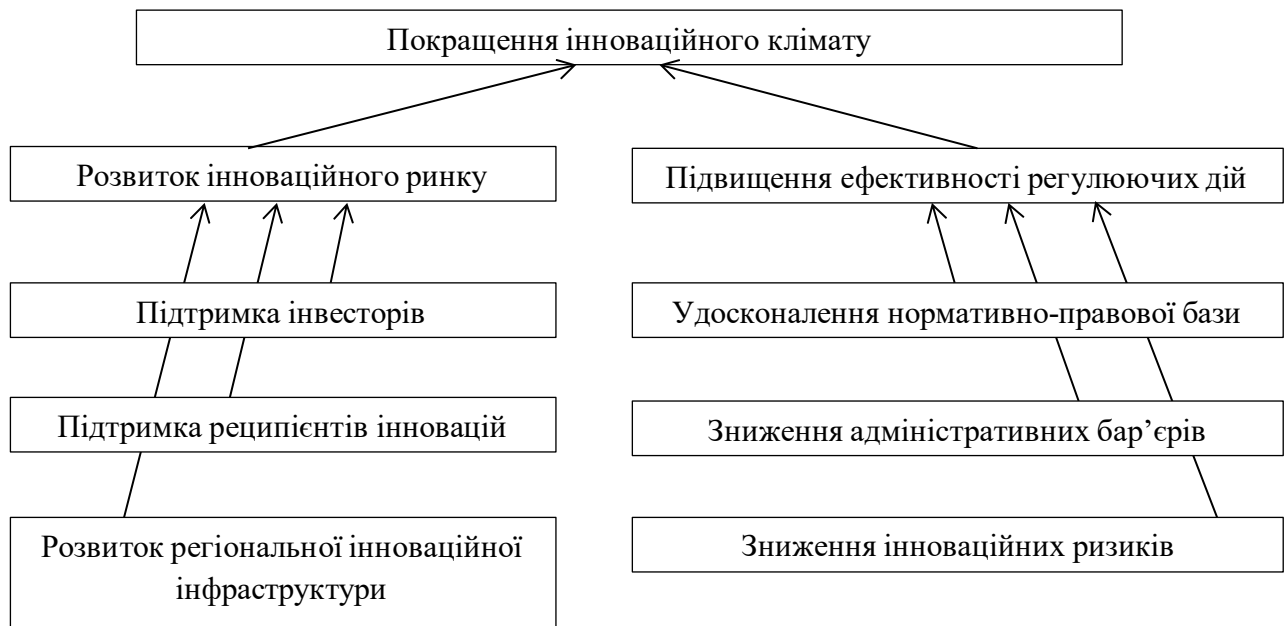

Рис. 2.5 Механізм формування привабливого інноваційного клімату в Україні

Джерело: складено автором на основі [9].

Не можна не відзначити, що на сьогоднішній день темпи інноваційного розвитку не можуть вважатися задовільними. Проте підвищення інноваційного потенціалу країни необхідний запуск механізмів відродження та розвитку наукового напрямку у економічному розвитку. Виділимо деякі з них [31]:

стимулювання інтелектуальної, а також бізнес-структури з метою запобігання їх міграції за кордон;

запобігти скороченню кваліфікованого персоналу, зайнятого в дослідженнях та розробках;

максимізувати фінансову активність, спрямовану на здобуття нових знань, розробок та досліджень з подальшим впровадженням в економіку країни і т.д.

Отже, на підставі аналізу вищезазначених проблем інноваційного розвитку економіки нами запропоновано наступні рекомендації щодо збільшення сприятливих економічних умов для ефективного впровадження та використання інноваційних процесів [5]:

1. Підтримка ключових економічних сфер через державні замовлення;
2. Створення інтегрованих виробництв із іноземними підприємствами;
3. Модернізація промисловості з урахуванням інновацій;
4. Комерціалізація оборонних технологій з метою запровадження їх у виробництво тощо.

Таким чином, зазначимо, що запропоновані заходи щодо вирішення актуальних проблем інноваційного розвитку національної економіки дозволять зберегти і підвищити рівень конкурентоспроможності на світовому ринку із встановленням стабільного зростання економіки держави.

Підсумовуючи, зазначимо, що інноваційний розвиток національної економіки в умовах цифровізації вимагає комплексного підходу, що включає розвиток інфраструктури, підтримку підприємництва, вдосконалення освіти та державних послуг, а також забезпечення кібербезпеки. Тільки спільними зусиллями держави, бізнесу та громадянського суспільства можна досягти стійкого економічного зростання та підвищення якості життя в умовах цифрової трансформації.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження розкрито сутність цифрової економіки як сучасної форми організації господарських процесів, яка базується на широкому використанні цифрових технологій, платформ, інфраструктури та інтелектуального капіталу. Доведено, що цифровізація виступає ключовим фактором трансформації національних економік, забезпечуючи нову якість зростання і підвищення конкурентоспроможності в умовах глобалізації.

Проаналізовано теоретико-методологічні засади дослідження цифрової економіки, визначено основні концепції, що формують наукове підґрунтя для її вивчення. З'ясовано, що цифрова економіка є не лише технологічним, але й соціально-економічним явищем, яке охоплює нові моделі поведінки, комунікації, споживання і виробництва.

У роботі систематизовано глобальні тенденції розвитку цифрової економіки, зокрема: динамічне зростання ринку цифрових послуг, поширення платформених бізнес-моделей, впровадження штучного інтелекту, Інтернету речей, хмарних обчислень та технологій блокчейн. Досвід розвинених країн свідчить про вирішальну роль держави у формуванні цифрової інфраструктури, підтримці інноваційного підприємництва та розвитку людського капіталу.

Виявлено, що Україна, попри значний потенціал у сфері цифрових технологій, стикається з рядом бар'єрів: нерівномірний доступ до цифрової інфраструктури, недостатній рівень цифрових компетентностей населення, фрагментарність нормативно-правового регулювання та низький рівень захищеності даних.

Проведено оцінку сучасного стану цифровізації економіки України. Встановлено, що найбільшого прогресу досягнуто у сферах державного управління (через платформу «Дія»), банківського сектору та ІТ-індустрії. Водночас у сфері освіти, охорони здоров'я та промисловості процеси цифровізації залишаються недостатньо ефективними.

Обґрунтовано, що цифрова трансформація має стати базою для побудови інноваційної моделі економіки України, яка передбачає не лише використання нових технологій, а й зміну управлінських практик, структури зайнятості, способів створення вартості. Зазначено важливість поєднання державного регулювання, ринкових стимулів та інституційної підтримки.

У результаті аналізу було запропоновано механізм забезпечення сталого цифрового розвитку України, що включає: розробку національної стратегії цифровізації, удосконалення законодавства, активізацію інвестицій у цифрову інфраструктуру, стимулювання наукових досліджень та створення сприятливого середовища для стартапів.

Сформульовано напрями підвищення ефективності цифрової трансформації: розвиток електронного врядування, створення відкритих даних, цифровізація освіти і науки, впровадження індустрії 4.0 у промисловості, підтримка малого та середнього бізнесу через цифрові сервіси.

Наголошено на необхідності розвитку цифрових компетентностей населення, зокрема через реформу системи освіти, програми цифрової грамотності для різних вікових і соціальних груп, а також популяризацію технологічного підприємництва.

Результати дослідження мають практичне значення, оскільки можуть бути використані при формуванні державної політики цифрової трансформації, розробці галузевих стратегій цифрового розвитку, а також у діяльності підприємств, органів місцевого самоврядування та освітніх установ.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що цифрова економіка здатна стати ключовим драйвером інноваційного розвитку України, за умови ефективної реалізації стратегій цифровізації, адаптації міжнародного досвіду, мобілізації внутрішніх ресурсів і тісної співпраці між державою, бізнесом та громадянським суспільством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біла І. С. Інноваційний розвиток як чинник повоєнної відбудови економіки України / Біла І. С., Посна В. С., Шевченко О. О. // Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. 2023. Т. 8, вип. 1. - С. 10-16
2. Вірченко В. Пріоритети розвитку інноваційної діяльності в контексті реіндустріалізації економіки України. Економіка та суспільство, (38), 2022. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-10>
3. Ворона А.В. Глобальні чинники впливу на інноваційний розвиток національної економіки. Економіка. Фінанси. Право. 2020. №3/1. С. 32-36. URL: <http://efp.in.ua/uk/journal-item/263>
4. Ворона А. В. Світовий досвід управління інноваційним розвитком. "Економіка та Держава", 2020. №1. С. 132-138. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2020/26.pdf
5. Внукова Н. М. Актуальні питання розвитку Індустрії 4.0 для подолання обмеженості діяльності у повоєнній економіці / Н. М. Внукова // Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та управління персоналом: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції (м.Ужгород, 26 травня 2023 р.). Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. С.15-17
6. Гавриленко Н.Г., Тарасенко І.О. Сучасні тенденції цифровізації економіки: проблеми та перспективи розвитку. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки» // № 3(47), 1 т., 2021, с.36-45
7. Гавронський А. О. Вплив цифровізації на інноваційний розвиток регіонів. Economic Synergy, (4), 2023. С. 147–157. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2023-4-10>
8. Гонtareва І.В., Євтушенко В.А., Михайленко Д.Г. Особливості розвитку підприємництва в умовах військових дій та повоєнного відновлення України. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2023. № 7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-03-04>

9. Грушко В. Економіка в умовах війни та повоєнний економічний розвиток. Вчені записки Університету «КРОК», (1(73), 2024. С.47–53. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-73-47-53>
10. Дергалюк М. О., Тульчинська С. О. Організаційно-економічне забезпечення потенціалоформуючого простору регіонів в умовах цифровізації. Проблеми та перспективи економіки та управління: науковий журнал. 2022. No 4(32). С. 218 – 225
11. Дубина М. В., Дергалюк М. О. Особливості цифрової трансформації регіонів України: сучасні реалії, проблеми та шляхи вирішення. Науковий журнал «Economic Synergy». 2023. Вип. 1 (7). С. 66 – 81
12. Єрешко Ю. Держава в механізмі сталого розвитку. Економіка та суспільство, (25). 2021. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-86>
13. Красностанова Н., Якименко Т. Вплив цифровізації на сталий розвиток організації. Економіка та суспільство, (48), 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-57>
14. Ключковська В.О., Ключковський О.В., Трегубов О.С. Макроекономічні аспекти відновлення функціонування малого та середнього бізнесу в контексті повоєнної відбудови національної економіки України. Економіка і організація управління. 2023. № 1. С. 89–97.
15. Максименко Ж. В.Цифрова конкурентоспроможність у системі інноваційно-інтелектуального вектору розвитку України. Науковий погляд: економіка та управління. 2020. No3(69). С.34–41
16. Мазур Н. А., Суліма Н. М. Інноваційна діяльність в Україні та Польщі: стан, особливості та перспективи. 2020. Економіка, управління та адміністрування, (4(94), с.3–10
17. Назаренко С.А., Бойко Н.С. Україна на шляху до Індустрії 4.0 та 5.0: інноваційний розвиток економіки та виклики управління взаємовідносинами. Вісник ХДУ Серія Економічні науки, № 49 (2023). С. 44-50

18. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2022 році: науково-аналітична доповідь. Т. В. Писаренко, Т. К. Куранда та ін. К.: УкрІНТЕІ, 2023. 94 с.
19. Никончук В. М. Активізація патентної діяльності як напрям підвищення інноваційного розвитку економіки. Ефективна економіка. 2020. No 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.5.73>
20. Омеляненко, В. (2022). Інноваційні основи відновлення та розвитку країн після збройних конфліктів: інноваційний вимір. Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань. https://iidskt.org.ua/wp-content/uploads/Monografiya_Vidnovlennya_2022.pdf
21. Писаренко Т.В., Кваша Т.К., Рожкова Л.В., Коваленко О.В. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь. Київ : УкрІНТЕІ, 2020. 45 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2020/08/za-2019-1-1.pdf>
22. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України No 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>
23. Самофатова В. Забезпечення сталості та інклюзивності розвитку малого та середнього підприємництва в повоєнний період. Економіка та суспільство, (53), 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-3>
24. Тульчинська С. О. Цифровізація як фактор розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення постіндустріального суспільства. Інвестиції: практика та досвід. 2023. No 6. С. 13 – 17.
25. Хоменко Ю.І., Чуницька І.І., Мотивації сталого розвитку економіки України в умовах воєнного стану та післявоєнної розбудови. Економічні, фінансові та правові процеси в умовах цифровізації : збірник тез Міжнародної науковопрактичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених, м. Ірпінь, 10 листопада 2023. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2023 С.398-401

26. Цілі Сталого Розвитку: Україна. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf
27. Шаульська Л., Перерва П., Кобелева Т. Дослідження впливу підприємницьких ризиків на сталий розвиток підприємства., Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит, № 3(181), 2023. С.14-23
28. Шлафман Н., Лайко О., Бондаренко О. Програмні заходи розвитку підприємництва на базовому рівні в умовах відновлення національної економіки. Grail of Science. 2023. № 23. С. 34–41
29. Щербак А. Трансформація банківського бізнесу в умовах розвитку цифрової економіки // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2024. № 3–4 (316–317). С. 45–52. URL: <https://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2024/316-317/>.
30. Яковенко О. С. Булуй О. Г., Плотнікова М. Ф., Цифрова економіка як елемент системи публічних закупівель // Економіка та суспільство. 2023. № 58. С. 14–20. URL: https://www.researchgate.net/publication/377492090_CIFROVA_EKONOMIKA_AK_ELEMENT_SISTEMI_PUBLICNIH_ZAKUPIVEL
31. Яковенко Ю., Шаптала Р. Дослідження цифрових двійників як рушійної сили цифрової трансформації та досягнення цілей сталого розвитку // Цифрова економіка та економічна безпека. 2024. № 26(1). С. 74–79. URL: <https://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/497>.
32. Якушко І. В. Теоретичні аспекти розвитку національної економіки в умовах цифрової трансформації. The actual problems of regional economy development. 2022. Вип. 18. Т. 2. С. 247 – 254
33. Ярун Г.Ю. Соціальний аспект інноваційного розвитку економіки України. Збірник тез доповідей студентів Навчально-наукового інституту управління МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2023 / За заг. ред. к.політ.н., проф. Трофименка М.В., д.е.н., проф. О.В. Булатової. Київ, 2023. С.147-150
34. Яценко О. В., Кобернюк С. О., Помазан Л. М. Цифровий маркетинг в аграрному бізнесі: електронна комерція, соціальні мережі та онлайн-продажі

сільськогосподарської продукції // Ефективна економіка. 2024. № 2. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/8476>.

35. Bondarenko S., Makoveieva O., Niziaieva V., Vorona A. High-tech manufacturing as a determinant of the economic development. Ukrainian Scientific Community. Social development & Security. Vol. 10, No. 1, 2020. P. 101-112

36. D'Adamo I., Lupi G. Social Sustainability of Digital Transformation: Empirical Evidence from EU-27 Countries // arXiv preprint. – 2023. – arXiv:2305.16088. – URL: <https://arxiv.org/abs/2305.16088>.

37. Digital Economy, Green Innovation and High-Quality Economic Development // Journal of Policy Modeling. – 2025. – Vol. 47, Issue 5. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1059056025001923>.

38. Digital Technologies for the Sustainable Development Goals // Sustainable Computing: Informatics and Systems. – 2025. – Vol. 36. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2949736125000363>.

39. Digitalization and Climate Change Spillover Effects on Saudi Digital Economy Sustainable Economic Growth // Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences. – 2025. – Vol. 18. – URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40647-025-00443-6>.

40. Dutta S., Vaidya A. The Role of Broadband Connectivity in Achieving Sustainable Development Goals // arXiv preprint. – 2024. – arXiv:2411.09708. – URL: <https://arxiv.org/abs/2411.09708>.

41. Encarnación Ramos-Hidalgo, Jude N. Edeh, Francisco J. Acedo Innovation adaptation and post-entry groEuropean Research on Management and Business Economics. Volume 28, Issue 1, January–April 2022, 100169 wth in international new ventures. DOI:<https://doi.org/10.1016/j.iedeen.2021.100169>

42. Enhancing Sustainable Development through Digital Economy and Natural Resources // Technology in Society. – 2025. – Vol. 72. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160791X25000028>.

43. How Does the Digital Economy Impact Sustainable Development? // Journal of Cleaner Production. – 2023. – Vol. 421. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652623042373>.
44. ITU, UNDP. SDG Digital Acceleration Agenda. Geneva, 2023. 48 p. URL: <https://www.sdg-digital.org/accelerationagenda-the-way-forward>.
45. Maksymenko Zh., Komandrovskaya V. Creating a strategy for intellectual-innovative development of the national economy. Research Reviews of Czestochowa University of Technology – Management. 2021. Vol. 42, p. 19–33
46. Prodromos D Chatzoglou, Dimitrios Chatzoudes The role of innovation in building competitive advantages: An empirical investigation. URL: <http://surl.li/mpbfv>
47. Promoting Sustainable Development: Revisiting Digital Economy and Environmental Sustainability // Journal of Environmental Management. – 2024. – Vol. 347. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0301479724004778>.
48. The Impact of the Digital Economy on Sustainable Development in China // Digital Economy and Sustainable Development. – 2024. – Vol. 1. – URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s44265-024-00050-5>.
49. The Role of Green Digital Investments in Promoting Sustainable Development // Sustainable Futures. – 2025. – Vol. 9. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2199853125000538>.
50. Vorona A. Review of state tools that form innovation priorities of the national economy. European Journal Of Economics And Management. Volume 6. Issue 4. 2020. C. 29-36